

VSU „KALEV“ TARTU JAHINDUSKLUBI

**INSTRUKTSIOON
JAHISPORTLASE MIINIMUMI
KATSE SOORITAJAILE**

TARTU — 1956

VSU „KALEV“ TARTU JAHINDUSKLUBI

INSTRUKTSIOON JAHISPORTLASE MIINIMUMI KATSE SOORITAJAILE

TARTU — 1956

Инструкция охотникам для сдачи охотничьего техминимума.

На эстонском языке.

Издательство «Калев» Тартуский Охотничий Клуб

Väljaandja: VSU «Kalev» Tartu Jahindusklubi.

Toimetaja: H. Ling.

Ladumisele antud 18. VIII 1956. Trükkimisele antud 5. X 1956. Paber 60×92
¹/₁₆. Trükipoognaid 3.25. Trükiarv 10 000. MB 06060.
Tellimise nr. 1973.

Trükikoda «Pioneer», Tartu, Kastani 38.

Hind rbl. 3.50.

SISSEJUHATUSEKS

Vastavalt Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldusega kehtestatud jahipidamise eeskirjadele on kõik jahipiletit taotlevad kodanikud kohustatud sooritama jahisportlase miinimumi katse.

Tartu Jahindusklubi piirkonnas sooritatakse katsed vastava komisjoni ees Tartu Jahindusklubis ja osakondades. Jahipileti soovijail tuleb katseks ette valmistuda vastava sektsiooni esimehe ja soovitajate abil, kasutades seni ilmunud kirjandust, Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldusega kinnitatud jahipidamise eeskirja ja käesolevat jahisportlase miinimumkava.

Jahisportlase katseks ettevalmistamisel on soovitav kasutada järgmist eestikeelset kirjandust:

E. Kumari — «Eesti lindude välimäärade» ERK Tallinn, 1953.

E. Kumari — «Eesti linnustik» ERK Tallinn, 1953.

Ü. Järvekülg — «Kahjulikkude röövlindude hävitamine» ERK Tallinn, 1953.

H. Ling — «Huntide ja ilveste hävitamine» ERK Tallinn, 1954.

H. Ling, K. Paaver — «Eesti NSV imetajate nimestik» Tartu, 1952.

K. Eichwald, E. Kumari, K. Orviku — «Looduskaitse küsimusi Eesti NSV-s» Tartu, 1953.

H. Raivet — «Jahilaskmine» ERK Tallinn, 1951.

I. EESKIRJAD JA JUHENDID JAHINDUSE ALAL

1. Üldine eeskiri — Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldus nr. 111-k 31. jaan. 1953. a.
2. Rõõvulukite vastu võitlemine — Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldus nr. 718-k 20. maist 1954. a.
3. Ühiskondlike jahiinspektorite võrgu loomise kohta — Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 805-10 10. okt. 1952. a.
4. Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldus nr. 268-k, millega lubati rebaseid lasta kogu aasta vältel.

II. JAHISPORT JA JAHIMAJANDUS

Jahispordi eesmärgiks on võimaldada kodanikele aktiivset puhkust, kasvatada neis armastust looduse vastu, vastupidavust, julgust, osavust, tahtekindlust, tähelepanelikkust — kõigile inimesile vajalikke omadusi. Jahisport on lahutamatult seotud looduses vabalt elutsevate jahiloomade ja -lindude (s. o. ulukite) varude olemasoluga: kui pole ulukeid, pole ka võimalik tõeline jahisport. Ulukite arvukuse säilitamine, nende arvukuse suurendamine, nende leviku laiendamine ja liigilise koostise rikastamine ning ulukite looduslike varude õige kasutamine — need ongi jahimajanduse ülesanneteks. Jahimajanduse ülesanded (ulukite arvukuse tõstmine) ja jahisport (ulukite laskmine) on ainult näivas vastuolus: õige jahimajanduse korralduse juures on võimalik saavutada ulukite arvukuse pidevat tõusu ka õige suurte laskenormide puhul. Jahimajanduse korraldus määratakse kindlaks vastavate määruste ja eeskirjadega, mille täitmine ja mille täitmise järele valvamine on iga jahisportlase esmaseks kohustuseks.

Peamisteks jahimajanduse ülesannete lahendamist võimaldavateks teguriteks on: 1) plaanipärane küttimine, s. o. loomade arvukuse ja leviku teadmise alusel, teaduslikult põhjendatud küttimismäärade määramine ja nende normide täitmise üle valvamine;

2) õiged jahiajad — ulukite laskmine ainult sel ajal, mis ei takista nende sigimist ja millal nende laskmine on kõige tulusam (kaal suurem, nahk esmaklassiline). Õiged jahiajad on antud

vastavas Ministrite Nõukogu korralduses (111-k) ja täpsustatakse igal aastal Vabariikliku Jahindusinspektsiooni poolt;

3) jahikeelualad (jahikaitsepiirkonnad) — jahimaa-aladest eraldatud alad, kus jahipidamine on keelatud ulukite arvukuse tõstmise eesmärgil; on kolleteks, kust ulukid levivad naaberaladele;

4) kiskjate ja kahjulike röövlindude hävitamine — vähendades kiskjate (hunt, ilves, rebane) ja kahjulike röövlindude (eriti kanakull, raudkull, hallvares, ronk) arvukust, säilitame palju kasulikke ulukeid (metskitsi, jäneseid, oravaid, püüsid, tetri, parte, metsiseid jt.), kes muidu oleks langenud kiskjate saagiks (samavääriliseks kiskjatega tuleb pidada hulkuvaid koeri ja kasse). Mida väiksem on jahimaa-aladel kiskjate ja kahjulike röövlindude arvukus, seda suurem võib neil aladel olla jahisportlastele küttimiseks lubatav ulukite arv;

5) ulukite eest hoolitsemine — s. o. ulukite toitumise-, sigimise- ja kaitsetingimuste parandamine. Seisneb pesakastide ja pesaaluste ehitamises veelindudele, talvises metskitsede, metssigade, jäneste, põldpüüde lisatoitumises, põldpüüde ületalve hoidmises, söödapõldude rajamises jne.

III. JAHISPORTLASE KOHUSTUSED JA ÕIGUSED

Jahisportlasteks loetakse kõiki kehtivaid jahipileteid omavaid kodanikke.

Jahipileti omaniku õigused:

1. Pidada jahti VSÜ «Kalev» Jahimajanditele kuuluvatel jahimaa-aladel kogu NSV Liidu ulatuses, kooskõlas kohalike jahindusorganisatsioonide kodukordadega.

2. On õigustatud saada laskemoona ja lasketarbeid kaubandusorganisatsioonidelt (sektsoonide kaudu) ettenähtud kogustes.

3. Osa võtta klubi poolt korraldatavatest kursustest, loengutest, seminaridest, õppekogunemistest, ühisüritustest jne.

4. Valida ja olla valitud kõigisse VSÜ «Kalev» Jahindusklubi juhtivatesse organitesse.

5. Kontrollida iga klubi maa-alal jahtipidavat isikut ja koostama akte jahieeskirjade rikkumise puhul.

Jahipileti omaniku kohustused:

1. Rangelt kinni pidada jahipidamise eeskirjadest, jahipidamise tähtaegadest ja viisidest.

2. Aktiivselt ja julgelt kaasa aitama salaküttide vastu võitlemises.

3. Osa võtma ja abistama röövlulukite hävitamisel.

4. Ära andma röövlindude jalgu 15 punkti ulatuses aastas.

5. Ühiskondlikus korras tegema 25 töötundi (kasulike ulukite lisatoitlustamisel, stendiplatside ehitamisel ja korrastamisel jne.).

6. Müüma riigile kõik karusulukite nahad.
7. Täitma klubilt, osakonnalt ja sektsiooni büroolt saadud korraldused.

IV. JAHIJÄRELEVALVE JA VÕITLUS JAHIMÄÄRUSTE RIKKUMISE NING SALAKÜTTIMISE VASTU

1. Jahijärelevalve ja ühiskondlik jahindusinspeksioon.

Viimastel aastatel seoses jahirelvade müügi vabaksandmisega ja jahijärelevalve puudulikkusega on järsult suurenenud Eesti NSV-s salaküttimise juhtude arv. 1954. aastal on ühiskondlike jahiinspektorite ja riiklike metsavalve töötajate poolt koostatud üle 120 akti jahipidamise määruste rikkumise kohta, neist 17 akti põtrade ja 6 akti metskitsede tapmise kohta. 1955. a. koostati juba 239 akti.

Järelevalvet jahieeskirjade täitmise üle teostavad Vabariiklik Jahindusinspeksioon, miilitsaorganid, riikliku metsavalve töötajad, ühiskondlikud jahindusinspektorid, jahiseltsid jt. Jahipidamise eeskirjade täitmise järgi on kohustatud valvama iga jahipileti omanik, samuti koostama akte jahieeskirjade rikkumise korral. Akt koostatakse vastava vormi kohaselt (akti blanketile) ja saadetakse Tartu Jahindusklubisse aadressil: Tartu, Oktoobri väljak 7.

Salakütiks loetakse isikut, kes liigub püssiga väljaspool üldkasutatavaid teid jahipiletita või aegunud jahipiletiga, ilma tuusikuta, peab jahti hagijaga keelatud ajal, keelatud kohtades, keelatud loomaliikidele, hagijatega vee- ja soolindudele. Jahimääruste rikkujaks loetakse ka isikut, kellel on küll kehtiv jahipilet, kuid ei ole kehtivat jahituusikut, samuti loetakse jahimääruste rikkujaks isikut, kes peab jahti passi mitteomava jahikoeraga, peab jahti tuusikule mittemärgitud piirkonnas või kuupäeval. Klubi kodukorra vastu eksijaid karistatakse Jahindusklubi juhatuse poolt vastavalt jahimääruste rikkumise iseloomule jahipileti äravõtmisega ühest kuust kuni kahe aastani või korduvatel juhtudel — jahindusklubist väljaheitmisega.

Ühiskondlike jahindusinspektorite tegevuse juhtimiseks ja nende töö koordineerimiseks riikliku jahifondi kaitse alal kinnitatakse linnade (rajoonide) täitevkomiteede poolt jahimeeste-aktivistide hulgast rajooni (linna) vanem ühiskondlik jahindusinspektor, kellele alluvad rajooni (linna) inspektorid. Igale ühiskondlikule inspektorile on kinnitatud ühe või mitme kolhoosi piires, maa-alad, arvestusega iga külanõukogu kohta vähemalt üks jahindusinspektor.

2. Ühiskondlike inspektorite kohustused ja õigused.

1. Rajooni (linna) ühiskondlikud jahindusinspektorid on kohustatud:

- a) kindlalt teadma neile kinnistatud jahipiirkondade (jahimaa-

alade, tsoonide) piire ja territooriume, kus jaht on keelatud täielikult või osaliselt, samuti teadma kehtivaid jahieeskirju ja -tähtaegu;

b) pidevalt kontrollima kehtivatest eeskirjadest ja jahipidamise aegadest kinnipidamist;

c) otsustavalt võitlema salaküttimise ja jahieeskirjade rikkumise vastu. Koostama viivitamatult akte avastatud korrarikkujate kohta, millised koos korrarikkuja seletusega ja äravõetud trofeede, ebaseaduslike dokumentide ja jahipiletiga, esemetega ning võimalike tunnistajate avaldustega kahe päeva jooksul saatma Tartu Jahindusklubi;

d) igati abistama Jahindusklubi jahiloomade ja lindude arvukuse loendustel, nende säilitamisel ja arvukuse tõstmisel, kaasaarvatud lisasöötmise talvisel ajal; kontrollima kohaliku sektiooni ulukite lisatoidu varude olemasolu ja söötade väljapanemist;

e) aktiivselt osa võtma kiskjate hävitamisest ja organiseerima nende hävitamiseks kollektiivseid jahte (huntide, ilveste, hulkuvate koerte, kasside ja röövlindude hävitamiseks);

f) tegema selgitustööd kohaliku elanikkonna hulgas kasulike ulukite kaitsmise vajaduse, jahimajandusele salaküttide poolt tekitatavate kahjustuste, urgude lõhkumise, munade kogumise, silmuste ja võrkudega ulukite püüdmise ja noorloomade püügi keelamise ning hulkuvate koerte ja kasside poolt tehtavate kahjustuste kohta.

2. Ühiskondlikel jahindusinspektoritel on õigus:

a) nõuda jahimaa-aladel jahipüssiga, jahikoeraga või muude püügiriistadega avastatud isikuilt, olenemata jahihooajast, isikut tõestavate dokumentide, jahipileti ja jahitusiku esitamist ning jahipidamise korral keelatud ulukitele Vabariikliku Jahindusinspektiooni eriloa ja jahikoera passi esitamist;

b) koostada akte jahieeskirjade rikkujate kohta ja nõuda korrarikkujalt kirjalikku seletust akti tekstis või eraldi lisana (seletuse andmisest keeldumise puhul teha aktis sellekohane märge, mille õigsust peab kinnitama ka üks tunnistaja);

c) kui korrarikkuja keeldub dokumentide esitamisest, samuti dokumentide puudumisel, võtta temalt relv, kuni isiku kindlaks tegemiseni;

d) viibida jahi maa-alal jahipüssiga (ilma koerata) jahimaa-alade kontrollimiseks ja salaküttide tabamiseks jahikeelu ajal;

e) vajaduse korral pöörduda abi saamiseks külanõukogusse, miilitsaorganite töötajate ja Metsamajanduse Peavalitsuse metsavalve töötajate poole.

3. Akti koostajat premeeritakse: a) 50% ulatuses administratiivkorras jahieeskirjade rikkujalt sissenõutud summast, b) 25% ulatuses tsiviilhagi korras sissenõutud kahjutasu summast c) vabastatakse röövlinnu jalgade andmise kohustusest ja ta on õigustatud saama pikaajalisi ja limiidivabu jahitusikuid.

4. Aktiivse töö eest ulukite säilitamisel ja eduka võitlemise

eest salaküttimisega võib Vabariiklik Jahindusinspeksioon premeeria ühiskondlikke jahindusinspektoreid Ministrite Nõukogu 17. I 1948. a. määruse nr. 32 järgi ettenähtud erisummadest.

3. Väljavõtteid Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldusest nr. 111-k 31. jaanuarist 1953. a.

§ 26. Keelatud on jahipidamine hagijatega alates 16. veebruarist kuni 31. oktoobrini ja linnukoertega — alates 15. aprillist kuni 31. juulini.

Märkus: Linnukoerte ja hagijate väljaõpetamine ilma ulukite laskmiseta, samuti linnukoerte ja hagijate välikatsete korraldamine võib toimuda ainult selleks ettenähtud maa-alal järgmistel tähtaegadel: linnukoertele — alates 1. juulist ja hagijatele — alates 1. oktoobrist.

§ 27. Keelatud on igasugune jahipidamine kogu Eesti NSV territooriumil kogu aasta jooksul järgmistele isas- ja emasloomadele: põtradele, hirvedele, metskitsedele, metssigadele, karudele, mets- ja kivinugistele, kährikkoertele *, saarmastele, naaritsatele, piisamrottidele, lendoravatele, mõlustele, ematetredele, rabakanadele, valgetele ja mustadele toonekurgedele, punajalg-pistrikuile, kõigile kakulistele (välja arvatud lume- ja kassikakk), kõigile püttidele (välja arvatud tuttpütt), ristpartidele, kauridele, tuuletallajaile, kägudele ja kõigile laululindudele.

Märkus: Üksikuil juhtudel teatud loomaliigi ülikülluse puhul ning isas- ja emaslindude arvulise vahekorra reguleerimiseks on Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuval Jahimajanduse Valitsusel õigus muuta jahipidamise keeldu üksikuile loomade ja lindude liikidele kogu vabariigis, või üksiku isarajoonides, samuti lubada limiteeritud või valiküttimist (valikpüüdmist).

§ 28. Kevadine jahipidamine vee- ja soolindudele võib toimuda ainult ajakirjanduses avaldatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Jahimajanduse Valitsuse erikorraldusega igaks hooajaks.

§ 29. Eesti NSV territooriumil on jahipidamine lubatud:

- b) tuhkrule, suur- ja väikenirgile alates 16. novembrist kuni 15. veebruarini;
- c) oravale alates 16. novembrist kuni 31. jaanuarini;
- d) mäkridele alates 16. oktoobrist kuni 30. novembrini;
- e) hallidele ja valgetele jänestele alates 1. novembrist kuni 15. veebruarini;
- f) vee- ja soolindudele alates 1. augustist kuni 30. novembrini;
- g) tedrekukkedele alates 1. augustist kuni 15. veebruarini;
- h) laanepüüdele alates 1. septembrist kuni 31. oktoobrini;
- i) metstuvidele alates 1. augustist kuni nende lahkumiseni;
- k) noortele tetredele alates 1. augustist kuni 30. septembrini;
- l) põldpüüdele alates 1. oktoobrist kuni 31. oktoobrini;

* 1955./56. a. jahihooajal lubati kährikkoerte laskmist ajavahemikus 1. novembrist kuni 15. veebruarini.

m) tedrekukkelede mängu ajal, metskurvitsaile lennu ajal alates 1. aprillist kuni 31. maini;

n) karudele ja metssigadele Jahimajanduse Valitsuse eriliste litsensidega (lubadega) alates 1. oktoobrist kuni 15. veebruarini;

o) muttidele — alates 20. juunist kuni 20. aprillini.

Märkused: 1. Olenedes kliimatilistest tingimustest on Jahimajanduse Valitsusel õigus lühendada või pikendada p. 29 kehtestatud jahipidamise tähtaegu 15 päeva piires. 2. Metssigade laskmine väljadel, aedades ja juurviljaaedades, samuti jäneste laskmine katsejaamade ja kultuurmajandite maa-aladel võib Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva, Jahimajanduse Valitsuse või oblasti töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee juures asuva riikliku jahindusinspektsiooni eriloal toimuda igal aastaajal.

§ 30. On lubatud hävitada kõigi lubatud vahenditega, kõikjal ja igal aastaajal kahjulikke metsloomi ja -linde: hunte, ilveseid, kanakulle, raudkulle, loorkulle, lumekakke, vareseid, ronke, harakaid, pasknääre, varblasi ning rüüstata nende urge ja pesi*.

§ 32. Jahimaa-alade territooriumil (väljaspool asustatud punkte) avastatud hulkuvad õuekoerad ja kassid arvatakse kahjulike kiskjate hulka ja kuuluvad hävitamisele.

§ 37. On keelatud planeerida raielanke metsiste mängukohtade piirkonnas ning kõrkjate ja pilliroo niitmine ja põletamine lindude massilise pesitsemise paikades. Need keelupiirkonnad määratakse kindlaks kooskõlastatult vastavate maakasutajatega ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Vabariikliku Jahindusinspektsiooniga.

V. EESTI NSV-s ESINEVAD TÄHTSAMAD ULUKID

Ulukiteks nimetatakse kõiki jahiloomi ja jahilinde. Hunti ja ilvest, kui jahimajanduse suurimaid kahjureid, nimetatakse röövulukiteks. Meil esinevateks tähtsamateks ulukiteks on halljänes, valgejänes, rebane, teder, laanepüü, põldpüü, pardid, kurvitsalised, vähemtähtsateks ulukiteks on orav, mäger, kärp, nirk, tuhkur, hanid, lagled, vardid jt. Ainult erilubade (litsenside) alusel lubatakse lasta: metskitsi (sokke), põtru, metssigu, karusid, kährikkoeri**), saarmaid, metsnugiseid, naaritsaid, metsiseid.

1. Andmeid meil esinevate tähtsamate ulukite-jahiloomade ja röövulukite bioloogia ning jahipidamisviiside kohta.

1. Halljänes. Talveks ei muutu valgeks. Sabapealne nii suvel kui talvel must. Keskmise kaal 4—5 kg. Elutseb põldudel, niitudel, võsastikus, metsaservadel. Toitub rohhtaimedest ja talvel ka pöösaste-puude okstest ja koorest, orasest. Poegib 2—3 korda

* alates 1955. a. lubatakse kogu aasta vältel hävitada ka rebaseid.

**) vt. märkus lk. 9.

aastas, poegi pesakonnas 2—3 (5). Esimene jooksuaeg veebruaris-märtsis. Kandaeg 45—48 päeva. Vaenlasteks rebane, hunt, kanakull, kassikakk, hulkuvad koerad ja kassid.

Jahipidamine lubatud sügisel ja talvekuudel: otsijaht, jaht hagi-jatega, ajujahte meil ei kasutata.

2. **V a l g e j ä n e s.** Talveks muutub valgeks. Sabapealne suvel must, talvel valge. Keskmine kaal 2,5—3,5 kg. Elutseb metsades, rabadel. Toitub nagu halljäneksi. Poegib 2 korda aastas, pesakon-nas 4—6 (10) poega. Esimene jooksuaeg märtsis. Kandaeg 49—51 päeva. Vaenlasteks hunt, rebane, ilves, metsnugis, kanakull jt.

Jahipidamine lubatud samal ajal kui halljänesele: jaht hagi-jaga.

3. **R e b a n e.** Elutseb kõigis maastikes. Toiduks hiired, jäne-sed, linnud (nende hulgas püüd, tedred, pardid ja kodulinnud), putukad, harvem marjad. Aasta kestel hävitab üks rebane vähemalt 20—30 jänest ja palju jahilinde. Jooksuaeg veebruaris-märtsis. Kandaeg 52—56 päeva. Poegi pesakonnas 4—5(10). Poegib ja elab suvel urus, talvel urus ei ela. Vaenlaseks hunt, ilves.

Jahipidamine lubatud kogu aasta vältel: jaht hagi-jaga, ajujaht, jaht lippudega, peibutusjaht.

4. **K ä h r i k k o e r.** Madalate jalgadega, jässaka keha, poole keha pikkuse koheva sabaga, 65—80 sm tüvepikkusega loom. Toodi Eesti NSV-sse 1950. aastal. Elutseb niisketes metsades, vee-kogude äärseil luhtadel, rabadel jm. Magab talveund. Segatoidu-line — sööb hiiri, putukaid, tiguseid, kahepaikseid, roomajaid, kalu, linde, marju, pähkleid, teravilja, raibet. Poegib aprillis-mais, pesakonnas 6—8 poega. Vaenlasteks hunt, ilves. Laskmine lubatud limiteeritud korras.

5. **M ä g e r.** Elutseb künkaisse ja kõrgematele kohtadele kraa-bitud mitme avaga ulatuslikes urgudes — nii väiksemates metsa-des kui ka metsamassiivides. Magab talveund. Segatoiduline, sööb hiiri, putukaid, linde, konni, marju, kaera, taimejuuri, pähkleid, tammetõrusid. Poegib üks kord aastas märtsis-aprillis, poegi pesakonnas 2—6. Jahipidamine lubatud sügisel: jaht mägrakoeraga (võimalik vähestes kohtades, kuna urgude lõhkumine on keelatud), varitsemine varahommikul või kuuvalgel ööl uru juures.

6. **O r a v.** Elutseb metsades, parkides. Toitub puude seemne-test, pungadest, marjadest, seentest. Poegib puu otsa okstest ehi-tatud pesas, 2 pesakonda aastas. Esimene jooksuaeg veebruaris. Kandaeg 35—40 päeva. Poegi pesakonnas 4—6(10). Vaenlasteks metsnugis, kanakull, raudkull. Jahipidamine lubatud talvekuudel. Soovitav oravaid lasta ainult oravaterohkeil aastail ja mitte asu-late läheduses ega parkides.

7. **H u n t.** Hundikoera kuju ja suurusega: jälg võrreldes koera jäljega märksa piklikum ja suurem. Pesitseb metsas, rabasaartel, saagijahil käib kõigis maastikes. Toitub metskitsedest, jänestest, suurematest ja väiksematest lindudest, koduloomadest. Murravad

Joon. 1. 1 — Hunt a) traavides b) galopeerides; 2 — Koer; 3 — Rebane a) traavides, b) galopeerides; 4 — Halljānes; 5 — Valgejānes; 6 — Tuhkur (tõhk).

Joon 2. 1 — Põder; 2 — Mäger; 3 — Ilves; 4 — Metsnugis;
5 — Kärp; 6 — Orav.

Joon. 3. 1 — Metskits; 2 — Karu; 3 — Metssiga; 4 — Põder; 5 — Kährikoer; 6 — Rebane; 7 — Koer; 8 — Rebane a) parem esikäpp b) parem tagakäpp.

isege põtru. Jooksuaeg jaanuaris-veebruaris. Kandaeg 62—63 päeva. Pesakonnas 3—5 (14) poega.

Kuulub hävitamisele kogu aasta vältel kui jahimajanduse suurim kahjur: kevadel pesade otsimine, suvel pesakondade väljaselgitamine ulgumise kuulamise ja järeleaimamisega ning seejärel pesakondade hävitamine, ajukahid lippudega ja ilma, laskmine sõdalt, lõksupüük, mürgitamine (ainult erikorraldusel). Preemiana tasutakse iga hävitatud hundi eest 500 rubla.

8. Ilves. Ainus Eestis metsikult elutsev kasslane. Jäljed ümmargused, 9—12 cm läbimõõdus, küüniste jälgi ei jää. Elutseb metsas. Toitub metskitsedest, valgejänestest, oravatest, laanepüüdest jt. loomadest-lindudest. Jooksuaeg jaanuaris-veebruaris, kandaeg 10 nädalat. Poegi pesakonnas 2—4(5). Kuulub hävitamisele kogu aasta vältel: jaht koeraga, ajujaht, varitsusjaht, jälitamine, ajujaht, püük raudadega. Preemiana tasutakse iga hävitatud ilvse eest 200 rubl.

2. Andmeid meil esinevate tähtsamate ulukite-jahilindude bioloogia ning jahipidamisviiside kohta.

1. T e d e r. Isaslinnu kaal 1,3—1,5 kg, emaslinnul 0,9—1,3 kg. Elutseb segametsades, soodes, rabade servades, vanemais raiesmikes. Suvel tegutseb peamiselt maas, talvel ainult magab maapinnal. Paigalind. Segatoiduline, sööb putukaid, vihmausse, molluske, kaseurbi ka -pungi, marju, teri jne. Paaritumine toimub märtsi lõpul—aprillis, nn. mängudel. Mäng toimub metsaserval, sool või mõnel lagendikul, algab enne päikese tõusu ja lõpeb kella 8—9 ajal hommikul, õhtune mäng on lühema kestvusega. Ühte mängukohta külastab sageli 10—30 kukke. Pesa ehitab maapinnale, millesse muneb 4—12 muna. Haudumine kestab umbes 23 päeva. Pojad toituvad alul loomsest toidust. Suve lõpul võivad noored juba iseseisvalt elutseda. Hilissügisel kogunevad suuremateks parvedeks, elutsedes nii kogu talve. Vaenlasteks on kanakull, rabapistrik, raudkull, kassikakk, rebane; munakurni ja pesakondi hävitab terve rida kiskjalisi. Jahipidamine on lubatud kevadel mänguajal (onnist laskmine), suve lõpul noortele tetrele ja tedrekukkedele, viimastele ka talvel.

2. M e t s i s. Isaslinnu kaal 4—6,5 kg, emaslinnul umbes 3 kg. Elutseb suuremais segametsades-lodudes, ka soode-rabade ääres. Paigalind. Peatoiduks on okaspuude ja lehtpuude pungad, okaspuude okkad ja noored võrsed, haavalehed, kanarbik, igasugused marjad, putukad jne. Paaritumine toimub kevadel, lume sulamise ajal, mängul. Isaslinnud «mängivad» sel ajal nii õhtupoolel kui ka varahommikuti puu otsas. Pesa ehitab maapinnale, millesse muneb 8—12 muna. Haudumine kestab umbes 23 päeva. Noored muutuvad iseseisvaks suve lõpul. Vaenlasteks on noortele ja emametsistele kanakull, raudkull, rabapistrik, rebane, pesi lõhuvad ka varesed,

rongad, mäger, kährikkoer, siil jt. Jahipidamine metsiste arvu vähesuse tõttu on lubatud ainult erilubadega mängu ajal ja ainult isaslindudele.

3. **L a a n e p ü ü.** Kaal 0,3—0,4 kg. Elutseb nii puhtais okaskui ka segametsades. Paigalind. Segatoiduline, sööb putukaid, marju, haava, kase ja pajuurbi, pungi ja oksakesi, lehti, seemneid jne. Paaritumine toimub kevadel aprillis-mais, elutsevad paaridena. Pesa ehitab maapinnale, kurnas 6—14 muna. Haudekestus umbes 3 nädalat. Septembris-oktoobris lagunevad pesakonnad paarideks. Nii elavad ka talvel. Vaenlasteks kanakull, raudkull, rebane, nugis jt. Jahipidamine on lubatud sügisel: otsijaht, peibutusjaht.

4. **P õ l d p ü ü.** Kaal 0,3—0,4 kg. Elutseb avamaastikul: põldudel, niitudel, vähese võsaga aladel, metsaservades. Tegutseb alati ainult maapinnal. Paigalinnud. Segatoiduline, sööb seemneid, marju, rohulipli, putukaid, tigusid. Paaritumine toimub lumekatte lahkumisel, elutsevad paaridena. Pesitseb maapinnal, kurnas 12—16(26) muna. Haudekestus 26 päeva. Sügisel liituvad parvedeks ja elutsevad nii kevadeni. Vaenlasteks on kanakullid, raudkullid, varesed, harakad, hulkuvad kassid jt. Palju isendeid hukkub karmidel talvedel. Jahipidamine on lubatud hilissügisel: jaht linnukoeraga, otsijaht.

5. **Kurvitsalised.** Sellesse seltsi kuuluvad jahilindudest kiivitaja, metskurvits, rohukurvits, mudakurvits, tutkas, tildrid, suur-koovitaja, tikutaja. Kõik need liigid on rändlinnud. Jahipidamine on lubatud suve lõpul — sügisel; jaht linnukoertega, otsijaht. Kevadel on lubatud jaht metskurvitsale õhtuse ja hommikuse lennu ajal. Tunduvalt võiks intensiivistada nende jahti läbirände ajal.

6. **Partlased.** Sellesse sugukonda kuuluvad jahilindudest luik, lagled, haned, kosklid, vaerad, sõtkad, aul, vardid ja pardid. Rändlinnud ja läbirändajad. Jahipidamine lubatud suve lõpul — hilissügisel: otsijaht, varitsusjaht, peibutusjaht.

VI. ULUKITE EEST HOOLITSEMININE JA ULUKITE HAIGUSED.

Ulukite elutingimuste parandamine, eriti nende hoidmine hukkumisest neile elutingimustelt kõige raskemal aastaaegadel on hädavajalik kõigil jahimaa-aladel. Ainult hästi organiseeritud hoolitsemine tähtsamate ulukiliikide eest tagab nende arvukuse püsivuse ja pideva suurenemise. Arvamus, et ulukite eest tuleb hoolitseda ainult karmidel — külmadel ja sügava lumega — talvedel, pole õige. Ulukite elutingimusi tuleb püüda parandada kõigil aastaaegadel: vähendada vaenlaste arvukust, luua segamatud ja kaitstud sigimiskohad, kergendada toitumistingimusi toiduvaestel aastaaegadel, parandada varjetingimusi, koondada ulukeid nende aladele, kus nad leiavad kõige kindlamat kaitset vaenlaste eest, hoida ära ja tõkestada haiguste ning taudide levikut jne.

Tähtsamateks ulukite arvukuse tõstmise vahendeiks meie tingimuses on kasulike ulukite vaenlaste hävitamine ja ulukite toitumistingimuste parandamine. Jahimaa-aladel on vaja täielikult hävitada hunt ja ilves, rebaste arvukus tuleb viia miinimumini. Erilist tähelepanu tuleb pöörata võitlusele hulkuvate koerte ja kassidega, kes kohati võivad hävitada peaaegu kõik jänesepesakonnad, põldpüüd, metskitsed jne. Kahjulike kullide ja vareslaste massilise hävitamiseta pole võimalik põldpüüde, tetrede, partide ja halljäneste arvukuse kiire suurendamine.

Ulukite lisatoitlustamist tuleb teostada peamiselt talvekuudel — detsembrist — märtsi-aprilli kuuni. Toidupuuduse all võivad sel ajal kannatada metskitsed, metssead, jänessed, põldpüüd. Lisatoidu väljapaneku kohad (sõimed, katusealused jm.) korrastatakse juba sügisel. Söödasõimede soovitavaks asukohaks on ulukile, kellele toitu välja pannakse, sobivate varjetingimustega alad, et ulukid ei langeks toitlustamiskohas vaenlaste ja salaküttide ohvriks. Viimase ohu kõrvaldamiseks on tingimata vajalik söödasõimede paigutamine kas metsavalve töötaja, ühiskondliku jahindusinspektori või usaldusväärse jahisportlase elukoha lähedale, nii, et oleks võimalik teostada pidevalt valvet.

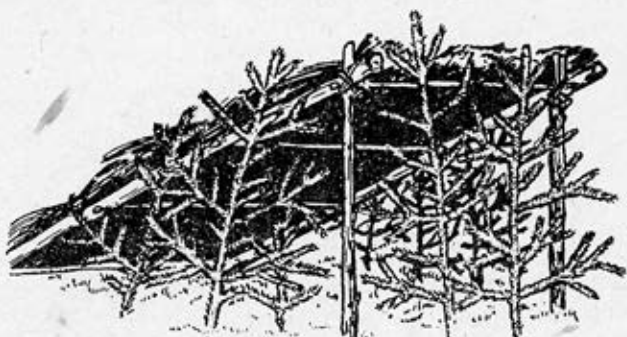
Söödasõimed metskitsedele ehitatakse koorimata puudest, võimalikult laia katusega. Katuse võib ehitada kas laudadest (kattes hiljem okstega), kõrkjaist või lattidest ja okstest. Sõime asetatakse nii heinu, juurvilju kui ka lehtpuuvihtu. Heintest on metskitsedele ja jänestele kõige sobivamaks aasahein ja ristik. Soohain ulukite söötmiseks ei kõlba. Lehtpuuvihad tuleb valmistada juba maiskuus, kõige hiljem juunis — ainult pärna okstest valmistatavad vihad varutakse pärnade õitsemise ajal. Vihad valmistatakse haava, paju, tamme, saare, pärna ja kase peentest okstest. Talvel võib vihtu riputada ka ulukite radade kõrvale puude okstele. Heaks lisatoiduks on nii metskitsedele kui ka jänestele talvel langetatud haavad.

Metssigade lisatoitlustamiseks sõimi ei ehitata. Lisatoit — kartulid ja muu juurvili (ka külmavõetud ja riknenud) — asetatakse siin lihtsalt metssigade radade kõrvale. Antava lisatoidu hulk sõltub kohalikest toitumistingimustest, keskmiselt tuleb arvestada 1—2 kg juurvilja ühele metsseale päevas.

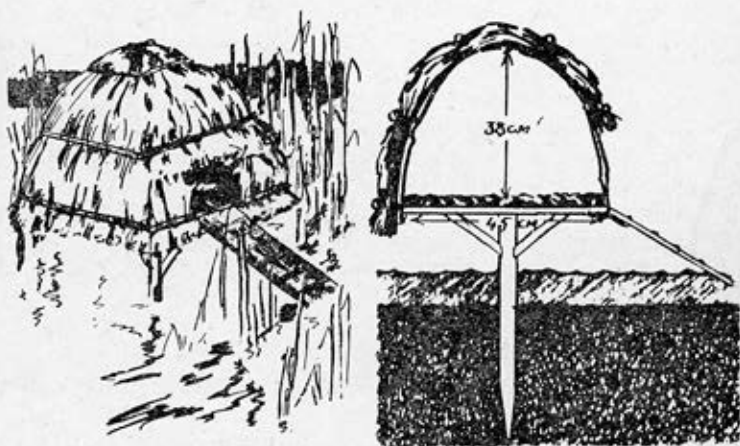
Soovitavaks tuleb pidada ka nn. soolakute rajamist sõralistele, kes eriti sarvede kasvamise ajal tunnevad suurt puudust mineraalainetest. Soolak valmistatakse järgmiselt: maapinnale kinnitatakse 15—30 sm kõrgune ja 30—75 sm pikkune ja laiune laudadest ilma põhjata kast. Kasti põhi kaetakse 3—4 sm paksuse savi kihiga. Kast täidetakse: a) keedusoola ja puhta — ilma rohke liiva ja raua lisanditeta — savi seguga, umbes $\frac{1}{3}$ keedusoola ja $\frac{2}{3}$ savi; b) segu valmistatakse $\frac{2}{3}$ savist ja $\frac{1}{3}$ võrdsetes osades segatud puhastamata keedusoolast ja kahealuselisest fosforhapu kaltsiumist. Karvavahetuse ajal on soovitav kas puude külge üles riputada

või kannusse raiutud auku kinnitada ka keedusoola suuremaid tükke (valatud kambaks).

Võimaluse korral on vajalik nii sõraliste kui ka jäneste toitumistingimuste parandamiseks rajada nende elupaikade lähedusse söödapõlde, kus kasvatada kapsast, topinamburit e. maapirni, kar-

Joon. 4. Varjualune põldpüüde lisatoitlustamiseks.

Joon. 5. Kunstlik pesaalus partidele.

tulit ja isegi teravilja. Selliste põldude olemasolu korral koonduvad nimetatud ulukid nende põldude piirkonda juba sügisel, mis loob head võimalused talviseks «käestsöötmiseks» ja ka ulukite kaitseks.

Sügava lumekattega talvedel on vajalik metskitsede asupaikades raiuda lumele kuuseoksi, kus nad saaksid ilma külmumata magada ja ajada väikese, hobuse poolt veetava lumesahaga, sisse rajad ja vabastada lumest söödakohad.

Isegi pehmetel, kuid vahelduva ilmastikuga talvedel, kui tekib lumele jääkoorik, kannatavad eriti tunduvalt põldpüüd. Põldpüüde toitlustamiseks kasutatakse viljapeksu jäätmeid, teri. Põllule, lagedale alale (mitte metsaservale ega võsastikku, kus rebane võib linde varitseda) ehitatakse nelja maasse löödud toki otsa umbes 1×1 m suurune ja 0,5—0,8 m kõrgune varjualune, katuseks kasutades kuuseoksi, õlgi või muud. Katusealuse alt pühitakse lumi ja riputatakse sinna viljapeksu jäätmed või terad. Parimaks viisiks on siiski põldpüüde püüdmine sügisepoole talve jooksul söödalt ja nende ületalve hoidmine mingis saras või küünis.

Ulukite haigustest on meil viimaseil aastail kõige laiemalt levinud rebaste kärntõbi. Kärntõbe tekitavad sügelisestad, kellede nahas elutsemine kutsub esile karva väljalangemise (esmalt ristluude kohalt, hiljem üle kogu keha), naha lõhenemise, veritsuse jne. Sügelisestad võivad ühelt peremehelt teisele (ka koertele, mäkradele ja inimestele) üle minna, kas otsesel kokkupuutel nakatanud loomaga või ka esemete (uru) kaudu. Mitte lasta koeri rebaste urgudesse nakatuspiirkonnas! Lastud ja leitud surnud kärnas rebased tuleb põletada kuni naha täieliku söestumiseni. Vähe nakatatud rebase nahka võib nülvida kahe päeva pärast peale DDT-ga üleriputamist. Soovitav on nülkimisel käed määrida randmeteni vaseliiniga. Koera või enda nakatumisel sügelistes pöörduda kohe arsti poole vastavate sügelisrohtude saamiseks. Ainsaks abinõuks kärntõve leviku pidurdamiseks on intensiivne rebaste hävitamine.

Surnud uluki leidmisel on vajalik alati püüda kindlaks teha surma põhjus (laskehaav, kärntõppe surnud, mehaaniline vigastus) loom matta või põletada. Leiust teatada osakonda või klubisse. Kui surma põhjus on teadmata, viia loom vetarsti juurde või saata Tartu Jahindusklubisse surmapõhjuse selgitamiseks. Oigeaegse teatamisega võime ära hoida ohtlike taudide levimise. Ilmselt salaküttide poolt surmatud põtrade, metssigade, metskitsede j.t. kohta koostada akt ja saata see klubisse.

VII. KAHJULIKUD RÖÖVLINNUD JA NENDE HÄVITAMINE

1. Kahjulikud ja kasulikud kullilised.

Kahjulikkude röövlinnude hulka, kelle hävitamine on lubatud kogu aasta vältel, kuuluvad:

kanakull,
raudkull,
roo-loorkull,
lõopistrik,

ronk,
hallvares,
harakas,
pasknäär.

Kahjulikud, kuid haruldased röövlinnud, keda tuleb hävitada mittepesitsusajal, s. o. 1. septembrist kuni 1. aprillini, on järgmised:

rabapistrik,
kassikakk,
lumekakk,

väljaloorkull ja
väikepistrik.

Kõigi teiste kulliliste laskmine on keelatud nende kasulikkuse tõttu metsa ja põllumajandusele või selle tõttu, et linnuliik (kuigi kahjulik) on muutunud Eesti NSV-s niivõrd haruldaseks, et teda tuleb säilitada kui looduse mälestusmärki (näiteks kõik kotkad).

Kahjulikumaks kõigist röövlindudest on **kanakull** — hävitab arvukalt tetri, põldpüüsid, lennuvõimetuid parte, noori jäneseid, oravaid jt. Üpris sageli langeb kanakullide saagiks ka täiskasvanuid jäneseid ja harva isegi noori kitsetallesid.

Raudkull toitub peamiselt laanepüüdest, noortest tetredest ja kurvitsalistest. Samuti langeb tema ohvriks arvukalt nii metsas kui ka avamaastikul esinevaid kasulikke laululinde.

Roo-loorkull on äärmiselt kahjulik kõigi veelindude ründajana. Ligi 80% roo-loorkulli toidust moodustavad veelinnud, nende pojad ja munad.

Linnupesade, noorte ja ka täiskasvanud lindude hävitajateks on vareslased: ronk, hallvares, harakas ja pasknäär (metsnäär).

Valdav enamik Eesti NSV-s elutsevaid kullilisi on meie rahvamajandusele kasulikud liigid. Seepärast on vajalik, et iga jahisportlane õpiks looduses hästi eraldama kahjulikke kullilisi.

Hävitage ainult neid kullilisi, keda kindlasti tunnetel!

2. Tähtsamate kulliliste eraldustunnused.

Kanakull. Täiskasvanud isendil kogu ülalpool kiltkivihall (vahel pruunikas). Alapool ja pükste sulestik hele-tuhkhall tumeda vööditusega (vöödid kulgevad põiki). Kuni 2—3 eluaastani on ülalpool pruun, alapool määrdunud kreemjas tumepruunide pikitriipudega.

Lennupilt: tiivad laiad, lennul tahapoole painutatud (tiib tipul kitseneb). Saba on pikk, ühtlase laiusega. Lennul selgesti nähtav nii tiiva alapool kui ka keha hele põhitoon ja kitsad tumedad vöödid. Sabal 3—4 laia tumedat vööti. Mitte ära segada hiireviuga! Kanakulli lend on kiire, järskude tiivalöökidega, sageli läbib puuvõrased või kulgeb sirgjooneliselt madalal maapinna kohal. Keerleb väga harva, ei raple kunagi. Tegutseb nii metsades kui ka avamaastikul. Istub harilikult puuvõrasse peidetult, harva kuhjavarrastel, postidel, kividel.

Hiireviu lend on aeglane, tiivalöögid sujuvad, laisad. Väga sageli keerleb, vahel rapleb. Tegutseb avamaastikul ja raiesmikel. Istub kuhjavarrastel, postidel, kividel ja kuuskede tipul, harva puuvõras (harilikult võrast eralduvail üksikutel okstel).

1

2

3

4

5

♀

♂

♀

♂

♀

Joon. 6. 1 — Kanakull; 2 — Hiireviu; 3 — Rabapistrik; 4 — Lööpistrik;
5 — Tuuletallaja; 6 — Väikepistrik; 7 — Raudkull.
♂ — isalind, ♀ — emalind.

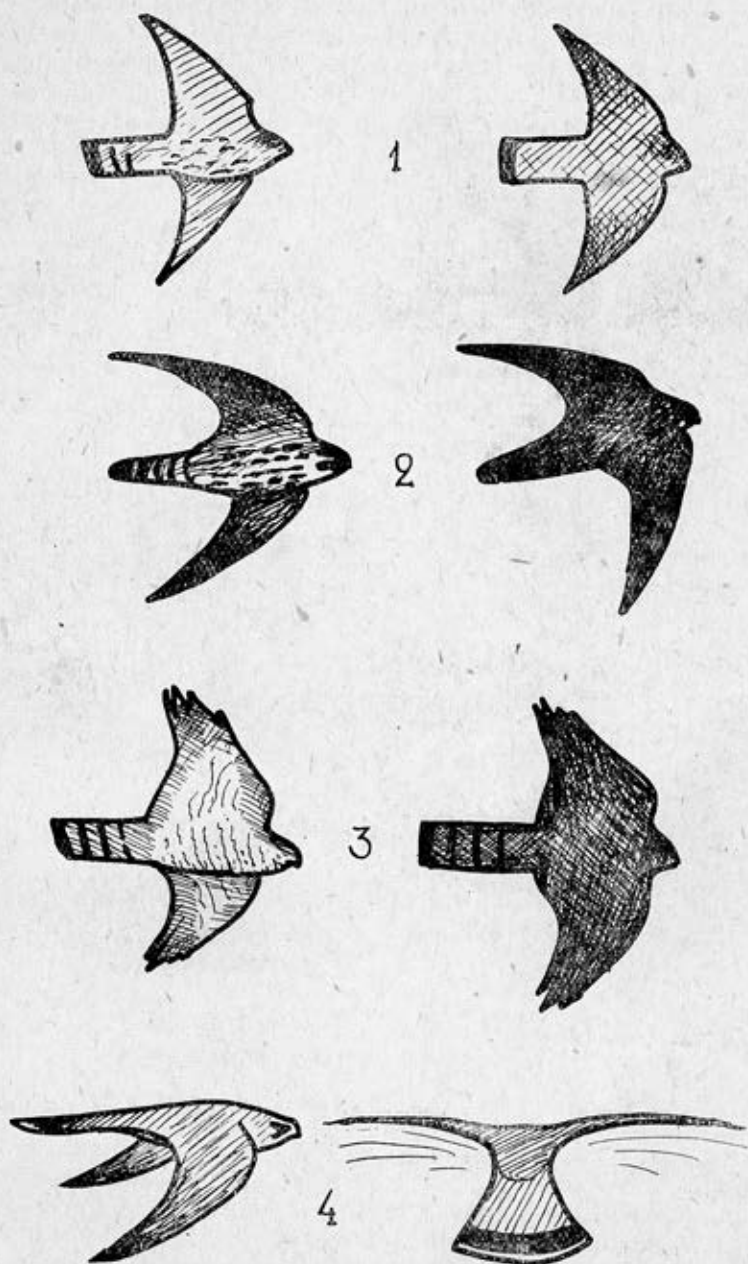
Raudkull — vanade lindude ülapool on isastel kiltkivi- kuni sinakashall, emastel ja noortel pruunikas. Alapool on kõigil tiheda tumeda põigitise vööditusega tuhkhallil või pruunikashallil taustal.

Joon. 7. 1 — Roo-loorkull; 2 — Välja-loorkull; 3 — Rabapistrik; 4 — Kanakull; 5 — Hiireviu; 6 — Roo-loorkull.

Lennupilt: küllalt laiad kumeralt painutatud tiivad ja pikk ühtlase laiusega saba. Kogu alapoolel näha heledal taustal tume põikvööditus.

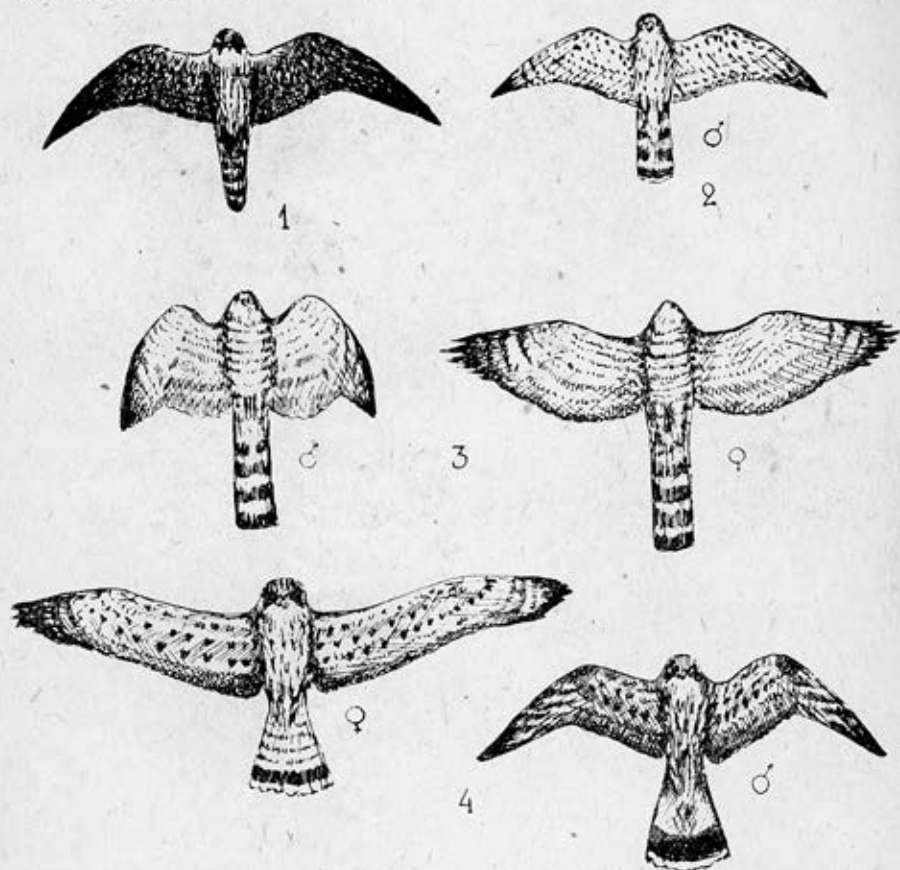
Raudkulli lend on kiire, tõukeline. Tormab läbi tihnikute, puuvõrade ja võsa. Keerleb väga harva, ei raple kunagi. Lennujoon sik-sakiline. Tegutseb peamiselt metsas ja võsas, harvem avamaastikul. Peatub peidetult puuvõrasse või pöösasse, harva kividel või postidel. Istub püstselt. Mitte ära vahetada tuuletallajaga!

Joon. 8. 1 — Väikepistrik; 2 — Lööpistrik; 3 — Raudkull;
4 — Tuuletallaja.

Tuuletallaja ülapiool on isastel telliskivipunane tumedate tähnidega. Pea ja saba tuhhallid, saba tipul lai tume vööt. Emastel ja noortel on kogu ülapiool punapruun (ka pea ja saba), tumedate vöötidega. Alapiool on kõigil hallikas-kreem tumeda tähnitusega.

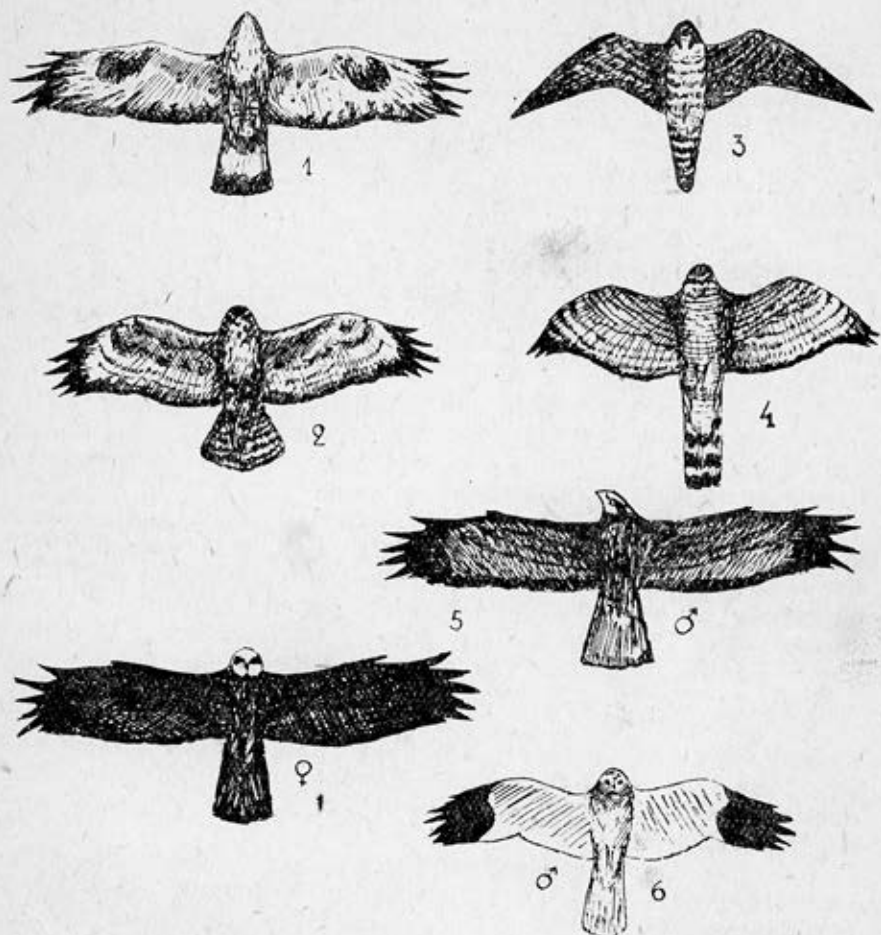
Tuuletallaja lend on kerge, sujuv. Tegutseb ainult avamaastikul. Rapleb väga sageli. Peatub postidel, kuhjavarrastel, ka kuhja otsas, harvem puudel (võrast eralduvatel okstel).

Joon. 9. 1 — Lööpistrik; 2 — Väikepistrik; 3 — Raudkull; 4 — Tuuletallaja.

Kägu — sarnaneb suuruselt ja värvuselt üliväga raudkullile. Lennus on kao saba tunduvalt laiem kui raudkullil. Kägu tegutseb peamiselt metsas. Lend on sirgjooneline. Sageli jälitavad kägu värblinnud, raudkulli aga mitte kunagi. Oksal istub kägu horisontaalselt.

Rooloorkull on ronga suurune tume kulliline. Isaste ülapiool tumepruun, suur osa tiiba ja saba tuhhallid, alapiool roostjas. Pea

Joon. 10. 1 — Karvasjalg-viu; 2 — Hiireviu; 3 — Rabapistrik; 4 — Kanakull;
5 — Roo-loorkull; 6 — Välja-loorkull.

helekollakas. Emased ja noored on üleni tumepruunid. Ainult lagi-
pea kollakas või valkjas.

Lennupilt: laiad tiivad, mille otsad kumerad ja paenduvad üles-
poole. Saba pikk, veidi laiutatud. Lend aeglane ja rahulik. Hari-
likult liugleb või keerleb.

Tegutseb ainult veekogude ümbruses (metsas mitte kunagi).
Nähakse tavaliselt liuglennul saaki varitsemas roostiku kohal.
Istub roosse peidetult maapinnal, harvem varrastel või postidel.

3. Röövlindude hävitamise viisid.

Hävitamine tulirelvaga. Soovitav kasutada mitmesuguseid peibutusvahendeid. Vareslaste tabamiseks kasutada öökulli (kassikaku) topist. Raudkullide ligimeelitamiseks tihnikuid läbivatel teedel ja sihtidel imiteerida laanepüü vilistamist.

Hävitamine püünistega. Kõige soovitamam on kasutada kullikorve (kirjeldus Ü. Järvekülgi brošüüris «Kahjulikkude röövlindude hävitamine» 1953. a.).

Kullirauad alati polsterdada taku või kummiga, et mitte lõhkuda linnu jalaluid. Kõik kasulikud kullid lasta vabadusse.

Vareslaste püüdmiseks saab edukalt kasutada nn. vareste mõrda (kirjeldus nimetatud brošüüris). Samuti saab edukalt kasutada nõrgema ehitusega kulliraudu. Silmustega püük ei anna soovitud tagajärgi.

Pesade ja poegade hävitamine. Enne pesade rüüstamist on vajalik kindlaks teha linnuliik, kellele pesa kuulub. Tundmatut kullipesa hävitada ei tohi. Enne pesa hävitamist tuleb tappa mõlemad vanalinnud.

Kanakulli pesa asub harilikult vanas metsamassiivis kuuskedel, harvem männil või lehtpuudel ja kujutab kaunis suuremõdulist oksaraagude kuhikut. Pesa on maskeeritud värske rohelist oksadega. Kurn koosneb 3—4 munast, mis on harilikult ühtlaselt sinakasvalged (harva hajusate roostepruunide laikudega). Värskeid mune leidub aprilli lõpul mai alul. Sama pesa kasutab mitmeid aastaid.

Raudkull pesitseb noores tihedas metsas või kõrgvõsas, kasutab vanu varese, orava või pasknääri pesi. Harva ehitab pesa ise. Pesa asub harilikult männil või kuusel. Mai teisel poolel leidub pesas 4—6 valgepõhjalist, tihedalt pruunide või hallikate laikudega kaetud muna.

Rooloorkull pesitseb suuremates soomassiivides. Pesa on kuni 1 meetrise läbimõõduga küllalt kõrge roohunnik, asetseb kas madalas vees või kuival kohal keset roostikku. Mai keskel leidub pesas 4—6 valget muna.

4. Kahjulike röövlindude hävitamise eest arvestatavad punktid

Nimetus	Laskmise aeg	Punktid	Märkused
Kanakull	kogu aasta	10	paiga ja rändlind
Roo-loorkull	" "	10	rändlind
Raudkull	" "	6	paiga ja rändlind
Kassikakk	1. sept. — 1. aprill	5	
Lumekakk	" "	5	talveküaline
Lõopistrik	kogu aasta	2	rändlind
Väikepistrik	1. sept. — 1. aprill	1	
Ronk	kogu aasta	3	paigalind
Hallvares	" "	1	paiga ja rändlind
Harakas	" "	1	paigalind
Pasknäär	" "	1	"

Kõigi teiste kulliliste ja kakuliste hävitamine on keelatud ja karistatav rahatrahviga kuni 300 rubla.

VIII. LOODUSKAITSE JA JAHISPORTLASE EETIKA

Looduskaitse all mõistetakse riiklike ja ühiskondlike abinõude süsteemi, mis on kehtestatud kas looduslikku, kultuurilist või esteetiliselt väärtust omavate looduslike objektide säilitamiseks, nende hoidmiseks hävimise või rikkumise eest. Looduskaitse ülesandeks on teadusliku uurimistöö kõrval alles hoida ka tulevastele põlvkondadele kaasajal vähearvuliselt elutsevaid ja haruldasi linde ja loomi, kaasaja maastikke, haruldasi puid ja taimi. Tuleb mees pidada, et inimese teadliku kaitse ja hoolitsemiseta jäetuna on paljud loomaliigid täielikult hävinenud (kolmesaja aasta jooksul vähemalt 140 linnuliiki ja 72 imetajaliiki) ja võivad veelgi hävida. Näiteks umbes 150 aastat tagasi hävitati Eestis viimane kobras — varem olid koprad meil aavalisteks loomadeks, järjest haruldasemaks on muutunud lendorav, ainult üksikute paaridena pesitsevad meil veel kaljukotkad ja merikotkad, järjest on vähenemas ka suurte metsisemängude arv. Loomsete objektide — imetajaliikide ja lindude — looduskaitse teostamine, looduskaitse efektiivsus sõltub väga suurel määral meie jahisportlaste teadlikkusest, kultuursusest ja aktiivsest osavõtust looduskaitse tööst. Looduskaitset vääritateks linnu- ja imetajaliikideks on Eesti NSV-s sookurg, valgetoonekurg, must-toonekurg, merikotkas, kaljukotkas, madukotkas, kalakotkas, hirm, karu ja lendorav. Metsiste mängukohtade säilitamise otstarbel on keelatud nendes kohtades metsaraied. Ettepanekute tegemiseks looduslike objektide looduskaitse alla võtmiseks, selgituste saamiseks ja kõigi looduskaitseesse puutuvate küsimustega pöörduda Loodusuurijate Seltsi looduskaitsesektsiooni poole, aadressil: Tartu, Hariduse tän. 3. Loodusuurijate Selts, kelle liikmeskonda kuulub tegevliikmete ja usaldusmeestena väga palju kõige mitmesugusema elukutsega loodusest ja loodusteadusest huvitatud isikuid, organiseerib peale looduskaitse ka kodumaa looduse zooloogilisi ja botaanilisi uurimistöid (lindude ja loomade märgistamise-rõngastamise, materjalide kogumist, vaatlusi jne.). Koos Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudiga (Tartus, Vanemuise tän. 21) on nad vabariigi zooloogilise uurimistöö keskusteks, kelle aadressil pöörduda kõigi vastavate küsimustega ja teatada märgistatud imetajate ja lindude leidudest.

Kuigi jahipidamine annab jahisportlasele ka materiaalist tulu liha ja karusnaha näol, on jahipidamine meie tihedalt asustatud maastiku tingimuses eelkõige ikkagi spordiks — aktiivse puhkuse, enda arendamise ja meelelahutuse saamise vahendiks. Jahisportlase eetika, kirjutamata seadused, kuigi nad enamasti ei näe ette mingit karistust nende täitmatajätmise pärast, näitavad jahisportlase väärikust, ta kultuursust, «ausat mängu». Jahisportlase eetika tähtsamad nõuded on järgmised:

1. Kunagi ei tohi lasta pesas magavat looma, lindu tuleb lasta ainult lennult.

2. Sattudes linnupesakonnale ei hävitata seda täielikult.

3. Jahisportlasele pole kuulsuseks mitte korraga tapetud loomade-lindude suur arv, vaid osav lask ja endaohjeldamine, distsipliin. Ära lase kunagi rohkem, kui otseselt vaja on.

4. Ei looma ega lindu ei lasta kaugemalt kui võimaldab püssi surmav laskekaugus (olenevalt püssist 35—50 sammu).

5. Võõra jahiseltskonna koera eest lastud uluk kuulub koeraomanikule, kui viimane seda nõuab.

IX. JAHIRELVAD JA NENDE KÄSITAMISE PÕHIREEGLID

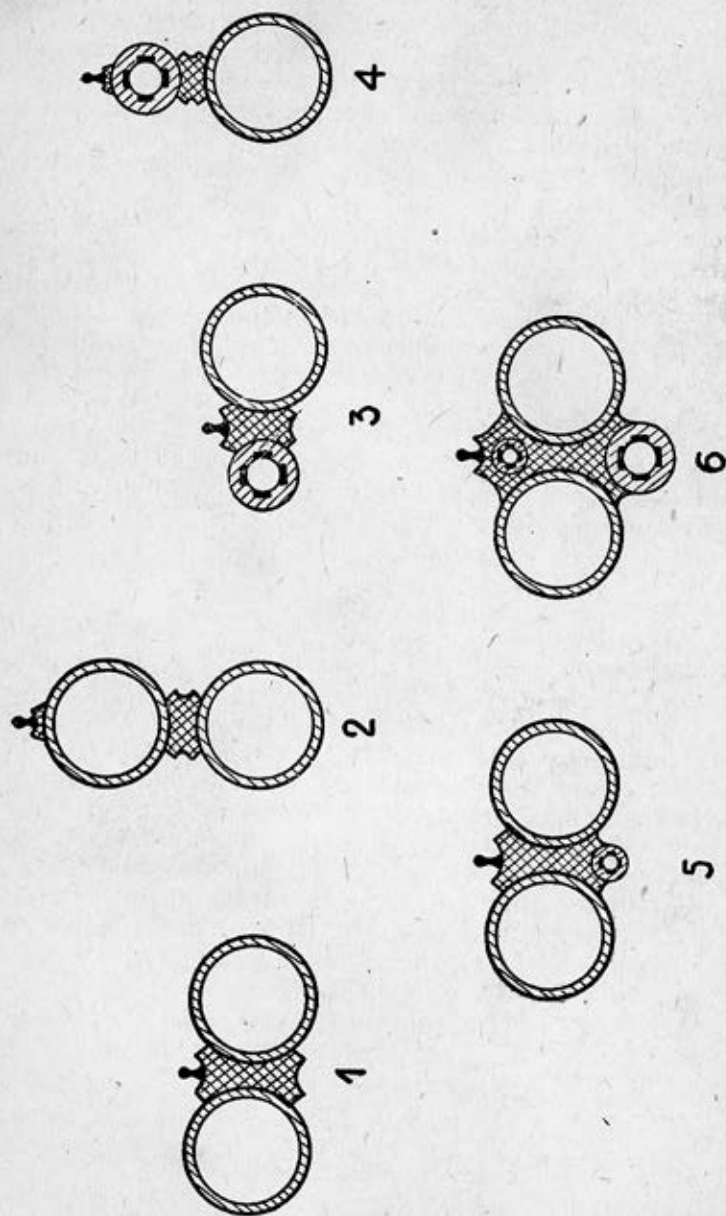
1. Jahipüsside tüübid.

Raudade ehituse alusel jagunevad jahipüssid: a) sileda-raudsed haavlipüssid — on ette nähtud haavliga laskmiseks 30—50 m kaugusele, kuuliga võib lasta rahuldavalt kuni 50—60 m kaugusele; b) kuulipüssid ehk vintpüssid — raua õõs on varustatud vintsoontega; stutsereist ja jahi kuulipüssidest haavlitega ei lasta; c) kombineeritud jahipüssid: kahe-raudne (kuuli ja haavliraud), neljaraudne (kaks haavlirauda, ülemine ja alumine kuuliraud on kaliibrilt erinevad), paradoksid (muidu siledaraudsed ainult raua suudmest 10—12 sm ulatuses esinevad lamedad vindikeermed). Paradoks annab rahuldavaid tagajärgi haavlitega laskmisel ja laseb väga hästi spetsiaalkuulidega kuni 100 m kaugusele.

Üheraudsetel püssidel on kas silinderraud, s. o. raua läbimõõt on kogu ulatuses ühtlane või silinder kitsendusega suudme lähedal — nn. tšokkraud. Kaheraudsetel püssidel võivad rauad olla: a) mõlemad rauad silindrilised; b) parem silinder ja vasem pool-ehk täistšokk; c) parem raud pooltšokk, vasak täistšokk; d) mõlemad rauad täistšokid. Sportlikuks otstarbeks valmistatud püssid (stendi- ehk tuvipüssid) on tugevama ehitusega ja raskemad (3,3—3,6 kg) ning on valmistatud laskmiseks haavlitega visketuvidel (takdrikutele) kaevikrajal (stendil).

Eriti tugeva ehitusega, raskeid ja suure raua läbimõõduga püsse nimetatakse pardipüssideks. Pardipüssid on ette nähtud suurte rohu- ja haavliilaengutega laskmiseks veelindude parvedele paadist või varjendist. Suur kaal on vajalik tagasipörke vähendamiseks. Sellise massiivse ehitusega püssidega saavutatakse väga häid tagajärgi kaugele laskmisel kartetšidega.

Jahipüssid on kas eest- või tagantlaetavad. Eestlaetavad püssid laetakse raua suudme poolt, millest nad on saanud ka oma nimetuse. Kuna eestlaetavate püsside laadimine on tülikas ja võtab palju aega, on viimasel ajal hakatud valmistama ainult tagantlaetavaid jahipüsse. Tagantlaetavad püssid omakorda jagu-

Joon. 11. Raudade asetus mitmeraudseil jahipüssidel. 1 — horisontaalraudadega 2-raudne jahipüss; 2 — vertikaalraudadega 2-raudne jahipüss (bokpüss); 3 — horisontaal-raudadega 2-raudne jahipüss (kombineeritud, vasem — haavilraud, parem — kuulilraud); 4 — kombineeritud, vertikaalraudadega jahipüss; 5 — kombineeritud, 3-raudne jahipüss; 6 — kombineeritud, 4-raudne jahipüss.

nevad kesktule ja ääretule püssideks (väikekaliibriline spordipüss, lööknõel lööb padrunipõhja äärele, kus asub sütiku lõhkeaine). Tagantlaetavad püssid laetakse püssiraudu lahti murdes raudade tagumisest otsast. Ühe ja kahe raudseist jahipüssidest peab lastud kesta ise välja võtma ehk väljaviskaja (ežektori) abil eraldama ja ise püssi asetama uued padrunid. Kolme ja enamlasulistest automaatidest visatakse lastud kestad välja erilise mehhanismi abil. Tarvitatakse «Brauning», «Vintšester» ja «Valter» tüüpi automaate.

Kukkedeta püssil toimub kukkede vinnastamine, mis asuvad püssi sees, püssi lahtimurdmisel automaatselt. Kallimatel jahipüssidel on kasutada väljaviskamiseks eriline seadeldis (ežektor), mis püssi avamisel kesta padruni pesast välja heidab. Suurema laskmiskiiruse ning väiksema ohtlikkuse ja mugavama käsitlemise tõttu on kukkedeta püssid, võrreldes kukkedega püssidega, eelistatud.

Kukkedeta püssil esineb kolme tüüpi kaitseid. Päästiku kaitse, mis kinnitab päästikuid; kangi kaitse, mis lukustab päästiku kangi ja löögiraua kaitse, mis lukustab löögiraua (püssikuke). Kukkedega jahipüssil lastakse lihtsalt kuked alla.

2. Jahipüssi kaliiber.

Haavlipüssi õone läbimõõt märgitakse kaliibris. Nii on kaliiber rauaõone läbimõõdu mõõtühik.

Selle mõõtühiku aluseks on tinakuulide arv, mis saadi ühest vanaaegsest inglistolliinaelast (453,59 gr). Kui näiteks ühest tollinaelast puhtast seatinast valmistatakse 12 ühesuurst ümmargust tinast kera ja üks selline tinakera mahub vastava õonega püssirauda vabalt, siis on selle püssi kaliiber 12. Mida suurem on haavlipüssi kaliibrit tähistav number, seda väiksem on rauaõone läbimõõt.

Kaliiber märgitakse alati paarisarvuga 12, 14, 16, 28 jne. Meil tarvitata vamaad püssikaliibrid on 12, 16, ja 20, harvema il juhtudel kasutatakse kaliibreid 24, 28, ja 32. Praegu valmistavad kodumaa tehased 12, 16, 20, ja 32 kaliibrilisi haavlipüsse.

Kuulipüssil rauaõone läbimõõtu mõõdetakse vindi harjast vastasoleva vindi harjani. Kuulipüssi kaliiber märgitakse harilikult millimeetrites 5,6; 6,5; 7; 8; 9,3 jne.

3. Püssil leiduvate märkide tähendus.

Püssil leiduvad märgid näitavad, kas püss on ette nähtud suitsuga või suitsuta püssirohuga laskmiseks, mitu korda on püssi proovitud enne ja pärast lõplikku valmistamist, kui suuri laenguid on tarvitatud («Y»), millist püssirohtu on tarvitatud (EG), püssi

kaliiber ja padrungi pesa pikkus (12/65), kas rauad on silinder, pooltsokk või täistsokk; kui suurt survet püss kannatab (450—850 atm.) ning proovijaama asukoht. Märgid on löödud raudade alla kahele poole haakisid.

Suitsuta püssirohuga võib lasta püssidest, millel on järgmised märgid:

Nõukogude Liit	— «NITRO» ehk «HUTPO»
Inglismaa	— «NP» krooniga või «EG»
Saksamaa	— «N» või «NITRO» selle peal kroon
Belgia	— «PW» joone all ja joone peal püsti-seisev lõvi.

4. Jahipüssi hooldamine.

Püssile on kõige suuremaks vaenlaseks rooste, mis tekitab raudadesse õnarused, mis omakorda soodustavad püssiraudade määrdumist ja tinastumist. Selle tagajärjel püssi jooks ja haavlite siselöögi võime halvenevad. Püssi enneaegset vananemist, roostetamist ja logisemist põhjustavad: liig suurte püssirohu ja haavli-laengute kasutamine, väljaveninud metall- ja pappkestade tarvitamine (mille tõttu püss alati jõuga suletakse), püssi seismajätmine ilma puhastamata, laskmine ainult sütikuga, kahest rauast korraga laskmine, hoolimatu ümberkäimine püssiga jahil, transpordil ja kodus. Peab hoidma, et lumi ega vesi ei satuks lukkudesse, mille tagajärjel lukud roostetuvad ja külmade ilmade puhul takistub lukude normaalne töötamine (esinevad tõrked).

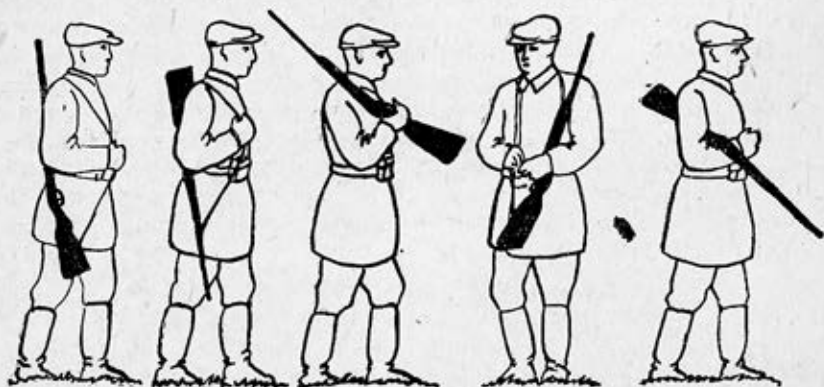
Jahti minnes tuleb püssirauad õlist puhastada. Jahist tulles külma ilma puhul tuleb püss mähkida umbes kolmekümneks minutiks riide sisse. Puhastamise algul lüüa tahm raudadest välja ajalehest troppidega. Seejärel alustada puhastamist leelisõliga, lastes püssi seista 15 minutit õlitatult. Seejärel õlist puhtaks puhkida kuni lapp jääb puhtaks. Sisse õlitada neutraalõliga. Kui on kasutatud laskmiseks suitsuta rohtu, tuleb korrata puhastamist ja õlitamist 24 tunni pärast. Kui jahil olles külma ilmaga esineb tõrkeid, puhastada lukud õlist. Peale puhastamist lukud alati vinnast vabastada. Jahivaheaegadel hoida jahipüssi korralikult puhastatult ja neutraalõliga õlitatult tolmuvabas, kuivas kohas, vastavas kotis või kastis, kuid mitte ahju juures.

5. Ohutusreeglid jahirelvade käsitamisel.

Jahil olles tuleb rangelt kinni pidada ettenähtud püssi käsitamise reeglitest, enne jahileminekut kontrollida päästikute ja lukkude korrasolekut. Kunagi ei tohi suunata püssi otsa inimese ega elusolevuse poole, ka siis, kui ollakse teadlik, et püss ei ole laetud.

Ettevaatusabinõud jahipüssi käsitlemisel:

1. Püssiraudade lõhkemisi ja paisumisi võivad põhjustada:
 - a) tundmatu püssirohu kasutamine või püssirohu segamine;
 - b) liiga suurte laengute kasutamine (suutsuta rõhtu panakse alati kaaluga, mitte mõõduga!);
 - c) raudadesse kogunenud veetilgad, lumi, pori ja võõrkehad;
 - d) kui püssiraud on külmaga õlist puhastamata;
 - e) kui 65 mm padrunipesades tarvitada 70 mm kesti;
 - f) sobitamata kuuli tarvitamine silinder- ja tšokkraudades (tarvitada spetsiaalseid kuule!);
 - g) viiltropi või pappseibi raudadesse jäämine.
2. Alati on soovitatav püss tühjaks laadida õnnetuste vältimiseks: hüppamisel üle kraavide, tõkete, purrete, aedade, roomamisel, minnes läbi tihnikute, liikumisel ajukahis, minnes autole, saani, paati või rongile, kogunemisel jne.
3. Kunagi ei tohi püssi võtta raudadest suudmetega enda poole kas paadist, vankrist, saanist, autost või maast, mis põhjustab sageli õnnetusi. Püssi peab alati kandma ja hoidma nii, et püss ei oleks kunagi suunatud inimestele, ka siis, kui püss on tühi.
4. Tõrke puhul püssi mitte kohe avada, sest võib järgneda hilinevad lask.
5. Eriti tuleb hoiduda püssi kukkumise eest, millele võib järgneda lask ja võib kahjustada püssi raudasid ja laadi.
6. Laetud püssi ei tohi kunagi asetada maha, kuna võidakse peale astuda. Samuti ei tohi püssi asetada seina või puu najale, kust püss võib libiseda ja põhjustada õnnetuse. Metsas asetada püss tühjaks laaditult rippuma tugevale puuksale, lahtimurtult ja raudadega allapoole.
7. Peatus- ja ööbimispaikades peab püssi ja padrunid nii ära panema, et lapsed neid ei saaks kätte.

Joon. 12. Jahirelva kandmise viisid.

8. Kunagi ei tohi tulistada hääle, kröbina või aimatava liikumise suunas, kui tulistatav märk ei ole täielikult nähtav. Samuti ei tohi tulistada huupi linnuparve. Ei tohi lasta vees olevat lindu ega looma jäise või külmunud maa puhul, kui 200—300 m kaugusel vastassuunas on inimesi või koduloomi. Tõsiseid vigastusi võib saada vee ehk jää peal rikošetti andnud haavlitest, mis sageli väga suure nurga all kõrvale põrkuvad.

9. Eri jämedusega haavlite lennukaugus (lastud 20—30 kraadise nurga all) on järgmine:

Haavlitele nr. 9	= 2 mm	lennukaugus	200 m
„ 7	= 2,5 mm	„	250 m
„ 5	= 3 mm	„	300 m
„ 3	= 3,5 mm	„	350 m
„ 1	= 4 mm	„	400 m
„ 2/0	= 4,5 mm	„	450 m
„ 4/0	= 5 mm	„	500 m
kartetš	= 6 mm	„	600 m

X. LASKEMOON JA PADRUNITE LAADIMINE

1. Püssirohu liigid, nende tundmine ja säilitamine.

Haavlipüssidele valmistatakse kahte liiki püssirohtu — suitsuga ja suitsuta. Suitsuga püssirohi on valmistatud väävlist, salpeetrist ja söest. Suitsuga püssirohi jaguneb oma terade jämeduselt ja põlemise kiiruselt numbrite järele nr. 1 kuni nr. 4. Lühematele püssiraudadele tarvitatakse peenemat (nr. 3—4) ja pikematele raudadele jämedamat (nr. 1—2) suitsuga püssirohtu. Suitsuga rohu säilitamisel ei ole oluline temperatuur, valgus ega õhukindl suletus, on ainult väga tundlik niiskumise vastu. Kuivas kohas hoides säilib kvaliteetsena kümneid aastaid.

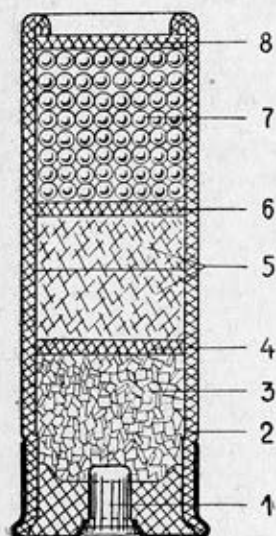
Suitsuta püssirohi on valmistatud zelatineeritud nitrotselluloosist. Rohu terad on kujult väga erinevad: libled, kuubikud, ribad, terad, kilbikesed, nuudlid ja torutaolised. Tingituna kujust ja koostisest on püssirohu omadused ja põlemise kiirus erinev. Püssirohtu kasutada ainult pakendis oleva juhendi järgi. Meil tarvitusel olevad püssirohu liigid on: «Sokol», «Fasaan», «Sirius», «Krepšet», «Rotveil». Suitsuta püssirohtu säilitatakse hermeetiliselt suletult 0 — +30 kraadilises ühtlases temperatuuris. On temperatuuri ja valguse suhtes tundlik. Normaalseid säilitamistingimuste juures püsib väärtuslikuna kuni 5 aastat.

2. Haavlipadrin ja haavlipadrini üksikosad.

Jahilaskmisel kasutatakse kahte liiki kesti — papp- ja metallkesti. Jahisportlaskmisel (stendil) kasutatakse ainult pappkesti. Haavlipadrini üksikosad on (lugedes põhja poolt otsa poole): kesti,

sütik, püssirohi, pappseib, immutatud villtrop, täitetrop, pappseib, haavlid, pappseib.

Kestad valmistatakse papist, vasest ja alumiiniumist, igale kaliibrile, kahesuguste sütikute jaoks (pikad ja lühikesed). Kestade pikkus on 65 ja 70 mm. Suitsuta rohuga laadimisel kasutatakse ainult pikka (suure tule) sütikut, sest suitsuta rohi nõuab süttimiseks suurt leeki. Suitsuga rohuga laadimisel võib kasutada kas pikka või lühikest sütikut. Püssirohu

peale asetatakse pappseib gaaside läbipääsu vältimiseks ja rohu eraldamiseks villtropist. Villtrop peab olema immutatud, kerge, tihe, elastne, raskesti süttiv, silindrikujuline, alused rööbiti ja liivast puhas, 10—15 mm paksune. Haavlid peavad olema kõvad, ümmargused, hästi lihvitud ja erikaalult rasked. Püssirohule asetatav pappseib peab olema tihedast, sitkest materjalist 1—2 mm paksune. Haavlite peale asetatav pappseib peab olema õhuke, 0,5 mm paksune, rabedast, kergesti purunevast materjalist. Suitsuta rohu kasutamisel on ohtlik tarvitada suurema kaliibrilisi troppe. Küll aga võib suurema kaliibriga villtroppe tarvitada laskmisel suitsuga rohuga või vaskkestade kasutamisel.

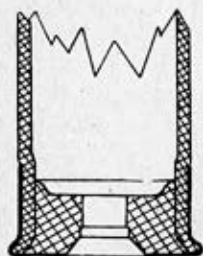
3. Laadimise abinõud ja nende kasutamine.

Joon. 13. Haavlipadrundi läbilõige. 1 — sütik, 2 — kest, 3 — püssirohi, 4 — pappseib, 5 — immutatud villtrop ja täitetrop, 6 — pappseib, 7 — haavlid, 8 — pappseib.

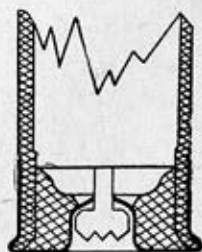
Pardunite laadimisel on vajalik grammikaal ühes vihtidega suitsuta püssirohu kaalumiseks; tellitav mõõt suitsuga püssirohu ja haavlite mõõtmiseks;

1

2

3

Joon. 14. Erinevate sütikute jaoks määratud haavlipadrundi läbilõiked.

1 — vaskkest, lühikese sütikute jaoks, 2 — pappkest, pika sütikute jaoks, 3 — pappkest sisepandud alasiga lühikese sütikute jaoks.

«Barklai» sütikute sissesurumiseks ja väljatõukamiseks (sütikute sissetagumine haamriga võib põhjustada tõrkeid); laadimis-
pulk vastavalt kaliibrile; padrundi otsakeeraja padrundi otsa
keeramiseks; kalibraator vastavalt kaliibrile kestade kalibreerimiseks; koonuspulk vanade pappkestade äärte sirutamiseks ja laadimislaud vastavalt kestade kaliibrile.

4. Padrunite laadimine.

Padrunite laadimine koosneb seitsmest operatsioonist:

- 1) sütikute sissepanemine või vahetamine,
- 2) püssirohu laengu kaalumine ja kesta puistamine,
- 3) püssirohule pappseibi ja viltroppide pealeasetamine,
- 4) haavilaengu kaalumine või mõõtmine ja kesta puistamine,
- 5) haavlitele pappseibi peale asetamine,
- 6) otsa kinni keeramine,
- 7) haavli numbri, püssirohu kaalu ja kuupäeva pealemärkimine padrundi otsale.

Et ajakulu padrunite laadimisel oleks minimaalne, siis iga üksik operatsioon tehakse kõigi laadimisele määratud padrunite juures korraga. Ainult parima laskemoona tarvitamisel, oma püssile sobiva laengu leidmise ning eriti hoolika padrundi laadimisega saavutatakse hea haavlite tihedus ja sisselöögi tugevus.

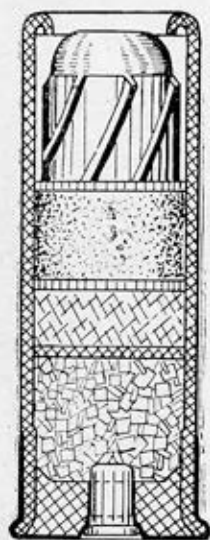
5. Haavli ja püssirohu laengute vahetamine suitsuta ja suitsuga püssirohu kasutamisel.

püssi kaliiber	püssi kaal kg	püssirohu kaal g		haavilaengu kaal g
		suitsuga	suitsuta	
12	3,1—3,4	6,0—6,5	1,9—2,1	30—34
16	2,8—3,1	5,0—5,5	1,6—1,8	28—30
20	2,5—2,7	4,3—4,8	1,4—1,6	25—27
32	1,8—2,0	2,0—2,8	0,7—0,8	15—17

Olenevalt püssi raskusest, kasutatavatest kestadest ja kasutatavast püssirohust, püssirohu laengu kaal padrundis peab olema õigelt valitud. Kiiresti plahvatava (peenikese) suitsuga püssirohu kasutamisel tuleb laenguid vähendada 10%. Kuuliga laetud padrundi puhul tuleb laengut suurendada: suitsuga rohtu 0,4 g, suitsuta rohtu 0,1—0,3 g normist rohkem. Metallkestade tarvitamisel suurendatakse laenguid suitsuga rohule 0,3 g ja suitsuta rohule 0,1 g. Samas koguses suurendatakse rohu laenguid talveperioodil.

6. Laskmine haavlipüssist kuuli või kartetšidega ja haavilaengu lasketiheduse muutmise.

Kuule kasutatakse suuremate ulukite — nagu põdra, karu, metssea jt. laskmiseks. Lastakse kuulipüssist ja ka siledaraualist haavlipüssist. Jahi-kuulipüssi kuule on väga erinevaid: täismantel, poolmantel, teravaotsaga, lamedaotsaga, teraskestaga, vaskkestaga, kõvatinast ja seatinast. Siledarauadse jahipüssiga laskmisel kasutatakse ümarkuule ja kolme tüüpi juhtsoontega varus-

Joon. 15. Kuuliga laetud jahipüssi padruni läbilõige.

tatud kuule, mis annab võimaluse kasutada kuule laskmiseks nii silinder, pooltšokk kui ka täistšokk raudadest raudu kahjustamata. Haavlipüssist lastakse kuuliga harilikult paremast rauast, kuna parem on silinder või pooltšokk, vasak aga harilikult täistšokk raud. Tšokkraudadest võib lasta ainult kuulidega, mis on valmistatud puhtast seatinast ja varustatud juhtsoontega («Jakan», «Brenneke») või ümarkuuliga, mis tšokkraua otsast vabalt sisse mahub.

Siledade raudadega jahipüssist kuuliga laskmisel loetakse hääks tagajärjeks, kui 35 m kauguselt kuuli hajumine ei ületa 7—10 sm ja 50 m kauguselt 10—15 sm. Kuulipadrunid laetakse nii suitsuga kui ka suitsuta rohuga. Kuulipüssi padrunite laadimiseks kasutatakse eri püssirohtu.

Kuuli peale ei tohi kunagi asetada pappseibi nagu haavlitele, kuna see võib esile kutsuda raudade paisumise pappseibi jäämisel kuuli ja püssiraua vahele.

Keskmise suurusega ulukite laskmiseks (nagu hundid, ilvesed, sokud, luiged), kasutatakse kartetše. Kartetšideks loetakse haavleid, mis on jämedamad kui 5 nulli ehk 5,25 mm.

Et laskmisel kartetšidega saavutada parimat lasketihedust ja sisselööki, on väga oluline ära hoida kartetšide deformeerumine (s. o. kuju muutumine) ja kulumine külgedelt, mis vähendab kartetšide algkiirust ja tingib haavilaengu hajumise. Kartetšide laadimisel suitsuta rohuga peab kasutama ainult pappkesti ja pikki sütikuid. Rohulaeng võib olla maksimaalne. Deformeerumise vältimiseks peavad üksikkartetšid asuma täpselt üksteise peal. Selleks asetatakse kartetširidade vahele (püstsuunas) papi ribad või tikud. Samuti võib saada kartetšide tihedamat külvi kui kartetšidele puistatakse vahele kuiva kartulijahu või talki 2—3 g laengu kohta.

Silinderraudadest laskmisel võib kasutada parema tiheduse saavutamiseks papprõngast. Nii võib tarvitada kaliiber 12 padru-

nite laadimiseks 16 kaliibri kestade ottest lõigatud 12—15 mm kõrgust papp-rõngast ja kaliiber 16 jaoks kaliiber 20 kestadest lõigatud rõngast, mis asetatakse kesta vilttropi peale, kuhu asetatakse nüüd kartetšid. Peale pannakse pappseib ja keeratakse otspeerajaga padruni ots kinni. Nii hoitakse ära haavlite hõõrdumine raua seinte vastu ja võib saada kuni 20—30% tihedama külvi.

Igale rauale individuaalselt tuleb leida sobiv kartetši jämedus. Selleks lükatakse raua peaaegu raua suudmeni tropp. Tropi peale asetatakse kiht kartetše ja nii, proovides eri jämedusega kartetše, leitakse igale rauale kõige rohkem sobivad kartetšid (nn. kooskõlastatud kartetš). Kõige paremini sobivad huntide laskmiseks kartetšid, milliseid läheb ühte kihti kas 7 üksikkartetši (kal. 12 laengusse seega 28 tükki) või 4 üksikkartetši (kal. 12 laengusse seega 16 tükki).

Kuna igal püssil on erinevad raudade diameetrid nii tšokk- kui ka silinderraudadel, siis pole võimalik ilma eelneva proovita anda kõikidele raudadele sobivaid kooskõlastatud jämedusega kartetšide mõõtmeid.

Igale kaliibrile enam-vähem sobivad kartetšid, mis võivad kõikuda 1—3 kümnendiku millimeetri võrra on järgmised:

Püssiraua kaliiber	Mitu kartetši kihis	Kartetši diameeter mm	Oksikkartetšide arv laengus	Kartetši-laengu kaal grammides
12 silinder	7	6,0—6,2	28	38,6
12 tšokk		5,7—5,9		33
12 silinder	4	7,5—7,7	16	37,4
12 tšokk		7,2—7,4		
16 silinder	7	5,6—5,7	28	27
16 tšokk		5,3—5,5		
16 silinder	4	6,9—7,2	16	30,5
16 tšokk		6,6—6,8		
20 silinder	4	6,5—6,6	16	23,6
20 tšokk		5,8—6,2		22,1

Kui on vajalik saada haavilaengu laiemat külvi, siis tuleb haavilaeng jaotada pappseibidega kolmeks kuni viieks osaks asetades pappseibid tasaselt haavliridade vahele. Samuti võib haavlite laiali paiskamiseks tarvitada papist valmistatud risti, mis tuleb enne haavlite panemist asetada kesta sisse püsti, jaotades haavilaengu nii nelja ossa.

Veel võib kasutada kahe kuni kolme eri numbri haavlite segamist või kõige alumisse ritta 4 numbrit jämedamate haavlite asetamist kui laengus. Alumised haavlid on seega raskemad ja suurema algkiiruse tõttu tungivad läbi haavilaengu vihust ja paiskavad laengu laiali. Lähematel distantidel ja väiksemate lindude ja loomade tabamiseks soovitatakse tarvitada vähendatud püssirohu ja haavilaenguid:

Haavli nr. nr.	Püssi kaliiber	Suitsuga rohu laeng g	Haavlilaeng g	Laskekaugus meetrites (distsants)
1	12	4,0	22	15—25
2	12	4,0	16,5	10—20
3	12	5,0	25	20—30
4	12	4—4,5	pool normaal-laengust	20—30
5	16	3,5	15	15—20
6	20	3,25	13	
7	24	3,0	10	
8,9	24 ja 28	2,25	7,5	15—20

Haavlilaengu lasketihedust võib suurendada 10—15%, kui valitakse õige rohu- ja haavlilaengu vahekord, tarvitatakse parimat laskemoona (kvaliteetne püssirohi, sobiv haavli jämedus, ümmargused ja kõvad haavlid, elastsed vilttropid) ning kui padrunid laetakse õigesti ja hoolikalt. Parimgi püss näitab laskmisel halbu tagajärgi kui kasutatakse ebakvaliteetset laskemoona, proovimata või aegunud püssirohtu, erineva või ebaõige survega laetud padruneid, paberitroppisid, suitsuta rohule metallkesti, pehmeid ja ovaalseid segahaavleid.

XI. JAHIPÜSSI PROOVIMINE JA SISSELASKMINE

Peaaegu iga jahipüss on teistest püssidest erinevate laskeomadustega. Sellepärast on igal jahisportlasel vajalik püssi proovida, tundma õppida ja selgitada välja püssile sobivamad laengud — nii püssirohu kui ka haavlite kaal ühes laengus — ja sobivama jämedusega haavlid. Püssi proovimisel ja sisselaskmisel selgitatakse: püssiraudade jook (kas ei esine tunduvaid kaldumisi kõrvale või ülesse-alla), haavlilaengu külv (kas ühtlane või ebaühtlane), haavlilaengu tihedus (hõre või tihe, sobivamad laengud, haavlid), haavlite läbilöögi võime.

Püssiraudade jooku proovitakse tuulevaikse ilmaga lastes 35 m kaugusel lamades toelt 1×1 m suurusesse märklehte, mille keskkohal on õunasuurune must märk. Võrreldakse parema ja vasema rauaga lastud samasuguse rohulaengu, haavlikaalu ja haavlite läbimõõduga laengute tabamuskeskkohti. Tabamuskeskkoht määratakse järgmiselt: kõige tihedamast märklauda tabanud haavlivihu osast tõmmatakse läbi alul horisontaaljoon ja seejärel püstjoon nii, et jooned jagavad haavlivihu enam-vähem võrdseteks poolteks. Tabamuskeskkoht on joonte ristumiskohas.

Külvi ja tiheduse määramiseks lastakse haavlitega nr. 5, 6, või 7 (terade arv laengus loetud), tõmmatakse tabamuskeskkoha ümber 75 cm läbimõõduga ring. Seejärel loetakse ringi tabanud haavliterade arv ja arvestatakse tabamusprotsent. Näiteks: laen-

gus oli 120 haavlitera. Ringi sattus 80 tera. Püssiraua tiheduse protsent = $\frac{100 \times 80}{120} = 66,6\%$.

Väga heaks loetakse lasketihedust	75—95%,
heaks	65—70%,
rahuldavaks	40—55%,
mitterahuldavaks	alla 35%.

Tšokkraudadest laskmisel on haavilaengu tihedus 10—20% parem, kui laskmisel silinderrauadest.

Haavlite läbilöögi võime kindlakstegemiseks võetakse kuiv männi laud ja 35 m kauguselt lastakse haavlitega nr. 5—7. Kui haavlid tungivad lauasse ühe haavli läbimõõdu võrra ehk põrkuvad tagasi, on laeng nõrga läbilöögi võimega. Rahuldavaks võib hinnata lööki kahe haavli läbimõõdu sügavusele; heaks kolme haavli läbimõõdu sügavusele ja väga heaks nelja haavli läbimõõdu sügavusele. Kui laengu sisselöögi võime ei ole küllaldane, siis on viga mitte püssi juures vaid padrunite laadimises — vajalik suurendada püssirohu kaalu võrreldes haavilaengu kaaluga.

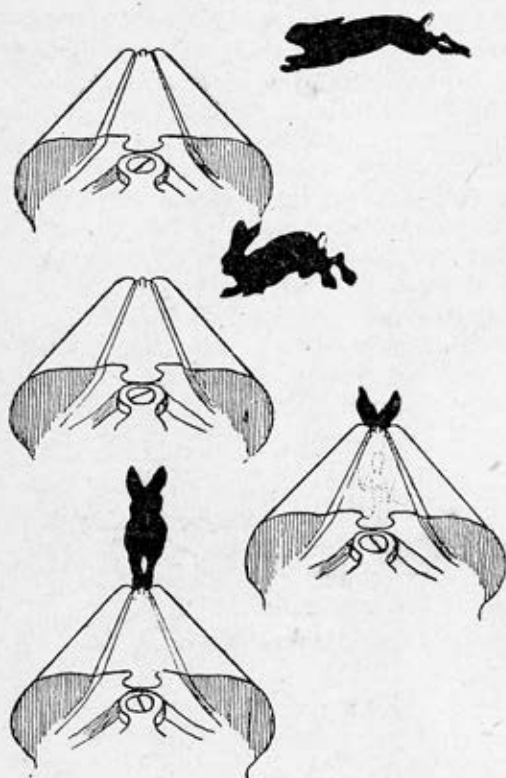
XII. JAHILASKMINE

Jahilaskmine haavlipüssist kiiresti liikuvatele märkidele (lendavad linnud ja jooksvad loomad) erineb tunduvalt laskmisest vintpüssist liikumatule märgile. Kui lastakse kas istuvat või seisvat lindu ehk looma, ei tekita selle tabamine ka algajale jahisportlasele raskusi, raskemaks muutub aga olukord, kui tuleb tabada kiiresti liikuvat (põgenevat) looma, kus lask peab toimuma väga lühikese aja jooksul (0,9—1,2 sekundit). Minimaalse ajakuluga peab toimuma laskuril õige asendi võtmine, püssi õlga asetamine, ulukile ette sihtimine (vastavalt maa kaugusele ja uluki liikumise kiirusele), päästikule vajutamine. Et tabada hästi nii põgenevat, vastutulevat kui ka mööduvat märki on tarvis: 1) omandada täielikult püssi ühtlane õlga viskamine; 2) püssi ühtlane kaasavedamine liikuva märgiga, mis algab enne päästmist ja kestab veidi peale laskmist; 3) selgitada püssi sobivus õlga; 4) mitmekülgset ja pidevat treeningut.

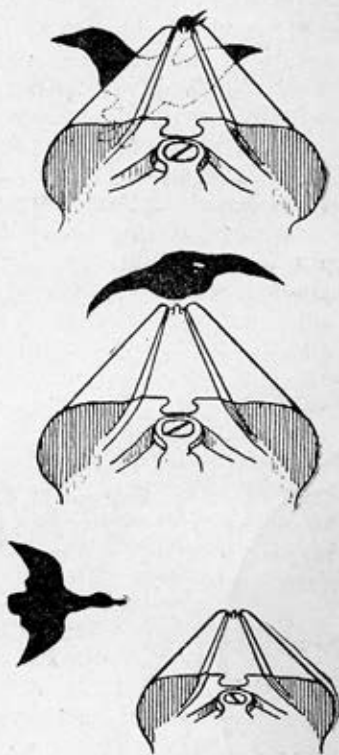
Jahilaskmisel on väga olulise tähtsusega hästi õlga «istuv» püssi laad, õige laskeasend, õige püssi haaramine, õige püssi tasakaal ja päästiku tugevus.

Lastes liikuvale ulukile tuleb uluki tabamiseks teatud maa «ette sihtida», s. o. lasta mitte uluki pihta, vaid sinna kohta, kuhu uluk jõuab haavlivihuga ühel ajal. Ettesihtimise määr oneneb uluki liikumise kiirusest, uluki liikumissuunast laskja suhtes, laskekaugusest, kasutatavate haavlite jämedusest (jämedamate haavlite lennukiirus on suurem), kasutatavast püssirohu sordist ja kaalust, tuulest, püssi päästernehhanismi kiirusest ja laskuri reageerimise kiirusest. Täpseid ettesihtimise norme või šablooni, mis oleksid koha-

sed igas olukorras, on jahimeestele võimatu anda. Ainult suur praktika jahil võib jahisportlasele õpetada igasugustes olukordades hindama laskekaugusi õieti ja sellest tingituna võtta ka õige ettesihtimise määr. Ettesihtimise määra suhtes selgusele jõudmiseks on vajalik meeles pidada kogenud jahisportlaste soovitusi: põgenevale jänesele sihtida kõrvatippudele, vastutulevale jänesele —

Joon. 16. Püssiraudade asend lasu momendil liikuva märgi (jänese) pihta laskmisel.

Joon. 17. Püssiraudade asend lasu momendil lendava linnu pihta laskmisel.

esimeste käppade otstele, — põiki 15—20 m kauguselt mööduvale jänesele — ette sihtida poole kuni terve jänese pikkuse võrra; põiki 30—35 m kauguselt mööduvale — sihtida ette ühe kuni kahe jänese pikkuse võrra. Jahisportlastest silmade kõrguselt eemalduvale või vastutulevale linnule tuleb sihtida otse pihta. Kui lind lendab vastu ja on silmadest kõrgemal, tuleb lindu katta püssi raudadega, aga kui eemaldub samal kõrgusel, sihitakse linnu alla. Kui lind eemaldub lennates allpool silmade kõrgust, tuleb sihtida kõrgemale peast, kattes linnu kere püssi raudadega. Põiki lenda-

vale pardile tuleb ette sihtida 20 m kauguselt umbes 1,3 meetrit, 30 m kauguselt 2 meetrit ja 40 m kauguselt umbes 3 meetrit.

Uluki surmavalt tabamiseks ja tugeva närvišoki esilekutsumiseks peab uluki kehasse tungima vähemalt 4—6 uluki suurusele vastava jämedusega haavlitera, mille algkiirus on vähemalt 200 m/sek.

Suuremate ulukite tabamiseks kasutatakse mitmet liiki kuule. Kuul peab olema hea läbilöögi ja killunemise võimega, et tähtsaimaid siseelundeid ja närviteid vigastades kutsuks esile närvišoki.

Kuuli mõju oleneb samuti kui haavlitelgi lennukiirusest tabamise momendil. Kuna haavlite lennukiirus oleneb haavlite läbimõõdust, laengust, püssirohu ja haavilaengu kaalulisest vahekorra ja püssi omadustest, ning kuna haavlite lennukiirus väheneb õhu takistuse tõttu peale püssirauast väljumist pidevalt, võib ulukit surmavalt tabada ainult teatud kauguseni.

Arvestades ka uluki surmavalt tabamiseks vajalikku haavliterade arvu (mis tunduvalt sõltub püssi omadustest), võib äärmiseks lubatavaks laskekauguseks pidada: 35%-lise tihedusega püssile — 35 sammu, 50%-lise tihedusega püssile — 50 sammu, kaugemale kui 60 sammu pole lask isegi väga hea tihedusega jahipüssist ulukile enam alati surmavaks. Haavlitraukkuuliga sileda-raudsest jahipüssist võib lasta maksimaalselt 50—60 m kaugusele.

Kuna haavlite läbilöögi võime on seda suurem, mida raskem on üksik haavlitera, tuleb suuremate ulukite laskmiseks kasutada ka suurema läbimõõduga haavleid, kuid arvestusega, et uluki keha tabaks normaalselt laskekauguselt vähemalt 6—8 haavlitera (liikuva uluki pihta laskmisel läheb 2—3 tera kaduma).

Meil esinevate ulukite laskmiseks kasutatakse järgmise jämedusega haavleid:

Haavli number	Läbimõõt mm	U l u k
10	1,75	tildrid, mudakurvits, rohukurvits
9	2,00	tikutaja, tutkas
8	2,25	
7	2,50	varasügisel: tedred, pardid, põldpüüd, laanepüüd, metskurvitsad, oravad
6	2,75	
5	3,00	
4	3,25	
3	3,50	hilissügisel ja talvel: tedred, pardid, rebased, jänessed
2	3,75	
1	4,00	
0	4,25	lauluajal: metsis; luiged, haned
2/0	4,50	rebane, kährikkoer
3/0	4,75	ilves, metskits, sokk
4/0	5,00	
5/0	5,25	

Kartetš

hunt, ilves

XIII. JAHIPIDAMISE VIISID

Ajujaht. Ajujahte korraldatakse huntidele, rebastele, ilvestele, põtradele, metssigadele, metssokkudele ja ka jänestele.

Ajujahi hea kordaminek oleneb kõigi osavõtjate kavakindlast teotsemisest, ajajate vilumusest, ajujahi juhatajast ja meeste üldisest distsipliinist. Kui need oma ülesandeks on vilunud, siis on ajujahi hea kordaminek kindlustatud ka ebasoodsa ilmaga. Kõige olulisem ajujahtide läbiviimisel on sobiva koha väljaselgitamine, antud jahiviisi täielik tundmine ja teadlik plaanipärane ajujahi ettevalmistamine. Kasutatakse mitmesuguseid ajujahi viise nagu katlaaju, liikumisaju, paigalaju, vaikneaju.

Igasugustel ajujahtidel tuleb küttidel seista alati selpoolsel sihi servas, kust poolt on oodata looma ilmumist. Ajujahil võib lasta ainult jahijuhataja poolt lubatud uluki liigile. Pealeaju lõppu kuni järgmise ajuni ei tohi jahist osavõtjad teha ühtegi lasku ja püssid peavad olema tühjad. Tähtsamad ajujahi korraldamise reeglid on järgmised:

1. Ajujahi korra ja distsipliini eest vastutab meeskonna ülem kui ajujahi korraldaja.

2. Meeskonna ülemaks on kas seksiooni, osakonna või klubi poolt volitatud kogenud jahisportlane, kes on suuteline korraldama ja juhtima ajujahti ja tunneb ajujahtide läbiviimise tehnikat.

3. Meeskonna ülema ülesandeks on:

a) vestluste korraldamine meeskonna liikmetele, nende tutvustamiseks ajujahtide läbiviimise korra ja juhistega;

b) kõigi jahist osavõtjate jahipiletite kontrollimine;

c) kõikide vaieldavate küsimuste lahendamine.

4. Ajajate ja laskurite arvu määrab kindlaks meeskonna ülem loosimise teel või ilma loosimiseta.

5. Laskur, asunud oma numbrile, annab naabritele käega märku enda asukohast, maskeerub vaikselt ja laeb püssi.

6. Numbrilt lahkuda lubatakse ainult meeskonna ülema loal või vastava signaali andmisel.

7. Ajajad viib kohale selleks määratud jääger või meeskonna ülema abi. Asetab kohale ja juhib ajajate rea liikumise suunamist.

8. Kõik korraldused ajajate ahelikku mööda antakse numbrite järjekorras.

9. Kategooriliselt on keelatud: laskmine piki laskurite joont, sooritada laske, mille laeng möödub lähemalt kui 6 m naabritest, lasta keelatud ulukitele, võtta osa ajujahist ebakaines olekus. Ajujahi eeskirjade rikkujale on edaspidine osavõtmine ajujahtidest või üldse jahipidamine keelatud ühest kuni kahe aastani.

Otsijaht. Otsijahti kasutatakse ulukite otsimiseks kas koeraga või koerata. Hagijaga peetakse otsijahti jänestele, rebastele, huntidele ja ilvestele. Huntide tagaajamiseks kasutatakse eriti hundijahtideks väljaõpetatud kergeid, vastupidavaid ja tigedaid hagijaid 5—8 koera grupis. Jahte peetakse suve- ja sügisperiood-

dil, kui pesakonnad elutsevad pesa läheduses. Peale hundipesakonna asukoha kindlakstegemist piiratakse antud ala küttide poolt ümber ja lastakse hagijad lahti. Vihased koerad ajavad hundid küttidele ette.

Linnukoeraga peetakse otsijahti peamiselt sügisperioodil linnu pesakondadele ja ka partide ülesotsimiseks.

Hiilimisjaht. Hiilimisjahte kasutatakse põtrade, metskitsede (sokkude), huntide, hanede ja metsisekukkede laskmiseks mängu ajal. Hiilimisjaht nõuab head maastiku tundmist, oskust hääletult metsas liikuda ja head lastava uluki bioloogia teadmist.

Varitsusjaht. Varitsusjahti kasutatakse ulukite laskmisel mängu, sööda- või puhkepaikadelt. Nii varitsetakse mänguplatsidel metsiseid, tetresid, kurvitsaid ülelennul, tutkaid (riiukukkesid). Sööda- ja puhkepaikades varitsetakse hanesid, parte, metstuvisid, röövlind, hunte, ilveseid ja rebaseid.

Huntidele ja ka rebastele asetatakse juba vara sügisel läbikäidavaesse kohtadesse sööta, et neid varakult meelitada sellesse ümbruskonda, kus neile siis võib kas varitsus- või ajujahti pidada.

Söödaks pannakse surnud veise või hobuse raibe legendikule mõne küüni või varjendi lähedale 20–30 m kaugusele peaga varjendi suunas (et oleks võimalik hunti tulistada külje pihta). Parimad varitsemise ilmad on kuuvalged ööd, eriti kui sajab vähe lund. Parimaks varitsuskohaks on oja või voolava veega kraavi lähedane koht. Varitsuskohale tulla on soovitatav kahekesi, kusjuures üks jääb varitsuskohta, teine aga peatumata liigub edasi. Tuleb arvestada tuule suunda. Hunte võib varitseda ka lohistisega veetud raja lähedal. Lohistiseks võib kasutada kas koera, kassi või jänese sisikonda, mis soojas seistes on kõvasti roiskunud. Lohistit veetakse ridva külge kinnitatult nõõri otsas 1–2 m kaugusel suusajälgede kõrval huntide poolt külastatavate kohtade piirkonnas. Lohistijäljed veetakse kas ringikujuliselt või neljas-viies suunas, 1–3 km ulatusega, arvates varitsuskohast. Kütt jääb varitsema alla tuule 15–20 m kaugusele kas puuriida, haokoe või mõne tiheda põõsa varju. Lohistit jälitavad nii hundid kui ka rebased.

Peibutusjaht. Peibutusjahte kasutatakse ulukite ligimeelitamiseks mitmete ulukite häälightsuste ja uluki'e endi kujude järelaimamisega isapõtrade, metssokkude, huntide, ilveste, rebaste, hanede, tetrede, partide ja laanepüüde ajal. Häid tagajärgi annab peibutusjaht noorte huntide hävitamisel, kes meelitatakse ligi vana-hundi ulgumise järelaimamisega. Samuti kasutatakse vana-hundi jurdemeelitamiseks ulgumist pesitsusperioodil. Kuuldes vana-hundi vastuulgumist tuleb ühel kütil minna 2–300 m peibutajast hundihääle suunas ja äärmiselt ettevaatlikult varitseda 15–20 m kaugusel hundi raja kõrval.

Hunt, ilves, rebane ja kanakull meelitatakse laskekaugusele jänese hädakisa järelaimamisega. Rebane reageerib väga hästi ka hiire häälightsusele.

Peibutamisel tuleb liikuda vaikselt vastu tuult, talvel peab kind-

lasti kasutama valget maskeerimise ülikonda. Kütil tuleb seista või lamada liikumatult ja hästi varjatult. Peibutamiskohale tuleb minna vaikselt ja alata paibutamiseга alles 5—10 minutit pärast kohalejõudmist. Peibutamisjahiks on kohaseim külm ilm nõrga tuulega. Peibutatakse päeval ja ka kuuvalgetel öödel.

Lindude peibutamiseks kasutatakse hane, pardi, tedre kujusid ja profiile ja vastavalt linnu liigile mitmesuguseid viisid.

Lipujaht. Lipujahti kasutatakse peamiselt huntide ja rebaste laskmiseks. Lipud valmistatakse õhukesest punasest, riidest 10—15 cm laiuste ja 25—30 cm pikkuste riideribadena, mis on kinnitatud 70—100 cm vahedega peenele, tugevale nõõrile, millised siis värt-nale keritakse. Lippe on soovitatav hoida eluruumides, et nad imbuk-sid läbi inimese lõhnaga, mida hunt ülekõige kardab. Lipud asetat-akse üles harilikult hundi või rebaste silmade kõrgusele. Lipusta-mine sünnib väljaspoolsele sihi või tee servale. Lippude ülesseadja jäljed peavad olema lippude ringi seespoolsel küljel. Piiramise ring peab olema ümmargune või pirnikujuline, ei tohi olla teravaid nurki ega kaugele ulatuvaid soppe, et ära hoida huntide kerget läbimurd-mist. Korralikult lipustatud ringis võivad hundid püsida 2—3 päeva.

Lippudega ümberpiiratud kiskjatele võib pidada jahti kolmel viisil.

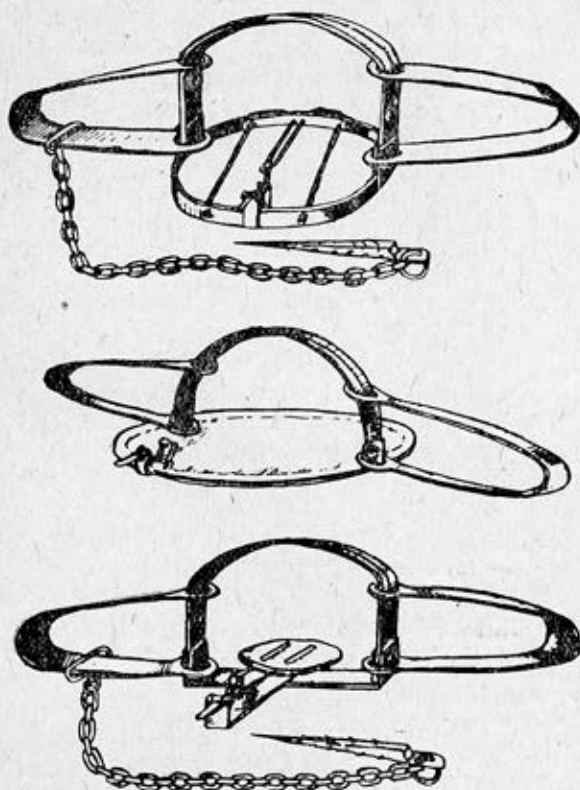
1. Jaht lahtise küttide liiniga — kus alla tuule jäetakse vasta-valt küttide arvule üks osa lipustamata. Ajamine sünnib 2—4 ajaja-küti poolt vaikselt hõigates ja kepiga koputades.

2. Jaht kinnise ringiga (Hartulari meetod): lipustatud on terve ring. Kütid asuvad 30—40 m lippudest ringi seespool hästi varja-tult, käiguradade ja sissemineku jälgede läheduses, arvestades tuule suunda. Küttide vahel silm-sidet ei ole. Ajajaid on üks, kes vaikselt hundi jälgi mööda liikudes hundi puhkekohalt üles ajab. Hunt lii-gub aeglaselt ja rahulikkult lippude ringis kuni satub varitseva küti püssi ette. Selle jahipidamisviisi suuremaks puuduseks on, et jaht kestab sageli 3—5 tundi.

3. Väravaga lipujaht — sama mis kinnise ringi puhul, kuid sobivasse kohta lippude ravis jäetakse 3—5 m laiune värav või lõhe. Kütte võib olla 1—2, ajajaid 1. Kütt asub väravast paremale poole hästi varjatud kohta, et oleks võimalik tulistada hunti vasa-kult külje pealt. Kitsa värava tõttu ei ole võimalik huntidel läbi-murda rohkem kui ühel, teised pörkuvad tagasi. Kui hundid enam küti juurest läbi minna ei julge, võib värava sulgeda ja valida uus koht uue värava jaoks. Jahti jätkatakse seni kui on maha lastud viimane hunt.

Jaht püünisraudadega. On lubatud püüda ainult hunte ja ilveseid talvisel ajal, pärast hagijatega jahipidamise täht-aja lõppemist, samuti tuhkruud, kärpe, nirke, mutte ja härilisi — põllumajanduslikke kahjureid. Oluline on raud enne kasutamist roostest ja õlist puhastada peene liiva või liivapaberiga ja koos püügikohas leiduvate taimedega (männi, kuuse, kadaka okkad)

puhtas nõus 1—2 tundi läbi keeta, et kaoksid täielikult inimese ja muud lõhnad. Nii ette valmistatud rauad hoida väljas vastavas presentkotis. Puutuda raudu ainult selleks valmistatud presentkin-nastega. Rauad seatakse kas jälje sisse või jälje alla, olenevalt lume sügavusest. Puulabidaga lõigatakse koos jäljega raudade suurune neljakandiline tükk lumest välja, kuhu rauad ilusasti sisse

Joon. 18. Mitmesuguse konstruktsiooniga püüis-raudade tüüpe suuremate kiskjaliste püüdmiseks.

mahuvad, ning kaetakse sama (vastavalt vähendatud) lumetükiga. Inimese jäljed raudade ümber tasandatakse vastava harja või rebase sabaga 10—15 meetri ulatuses.

Kui rauad asetatakse jälgede alla siis kaevatakse samuti puu labidaga vastavalt raudade suurusele ava küljepealt jälje alla, kus siis rauad üles seatakse. Rauad seatakse hundi radadele, urineerimiskohtadele, sööda juurde viivatele radadele 150—200 m kaugusele söödast, hundi ja suusajälgede ristumiskohast neljanda kuni kuuenda jälje alla.

Et raudadesse sattunud hunt end lahti ei rebiks on raudade keti

külge aasaga kinnitatud 15—20 cm jämedune, 80—100 cm pikkune puupakk, mis võimaldab hundil ainult aeglast edasiliikumist kuid mitte raudadest vabanemist. Ulukite püüdmine silmustega, püümisaukudega või muul taolisel viisil on keelatud.

M a a - a l u n e j a h t — mägrikute ehk takside ja karekarvaliste foksterrieridega. Kasutatakse rebaste, mäkrade ja kährikkoerte urgudest väljaajamiseks.

XIV. JAHISAAGI KÄSITLEMINE

1. Ulukite liha säilitamine.

Iga teadlik jahisportlane peab oskama oma jahisaaki võimalikult otstarbekalt käsitleda, et see parimas olukorras jõuaks tarbijani. Peamine nõue on kõikide kütitud ulukite juures neid võimalikult kiiresti lasta ära jahtuda, et saada täisväärtuslikku, puhtamaitseelist liha. Soojal ajal lastud suurematel ulukitel tuleb kõrvaldada kõik siseelundid nii kõhu kui ka rinnaõõnest ja suguelundid, et vältida gaaside tekkimist, mis kiirendab roiskumist ja annab lihale ebameeldiva maitse. Kõhu õõnde jäänud mustus ja veri tuleb kõrvaldada rohu- või samblaga pühkides, mitte kunagi aga pesta. Kui peale sisuse väljavõtmist pole looma võimalik kohe ära viia, tuleb see panna vilusse ja katta kärbest eest kuuseokstega. Sooja ilmaga lastud lindudel on soovitatav sisus võimalikult kohe välja võtta, sest need riknevad hõlpsasti, eriti siis, kui lind on laenguga tugevasti purustatud. Lastud linde kanda mitte jahikotis vaid võrgus. Eriti kiiresti riknevad sooja ilmaga noored pardid ja tikutajad. Seljakotis kantavaid linde on soovitatav puhkamise ajal seljakotist välja võtta, riputada vilusse puu okstele või asetada lihtsalt maha.

2. Naha nülgimine ja kuivatamine.

Suuremad jahiloomad nagu põder, karu, metssiga ja ka mutt nülitakse «vaipa», s. t. lahtilõigatult laiali, nagu koduloomadelgi. Pärast naha nülgimist puhastatakse naha sisemine pind lihastest ja rasvajäänustest noaga kraapides. Kraapida tuleb saba poolt pea poole. Kuivatamiseks naelutatakse nahk servapidi hoone seinale või riputatakse pikuti latile. Kuivatamiseks sobiv koht on kas hää läbitõmbusega pööning või mõni soojem, mitte aga üle 35 kraadilise soojusega ruum. Nahka ei kuivatata tule ega päikese paistel. Samuti ei ole soovitatav nahku kuivatada külma käes. Külma käes kuivatatud nahk muutub hapraks.

Väiksemad ja keskmise suurusega karusloomad nagu hunt, ilves, rebane, kährikkoer, jänes, saarmas, piisamrott, nügis, tuhkur, narits, orav ja nirk nülitakse «tuppe». Samuti nülitakse tuppe koer ja kass. Küninised jäetakse naha külge. Verrega määrduvad karvastik pestakse puhtaks sooja veega. Puhastatud nahad asetatakse kui-

vama erilistele puust valmistatud kuivatusraamidele, mis on valmistatud vastavalt naha suurusele. Kuivatatakse karvapol sissepoole pööratult. Hundi, ilvese, rebase ja tuhku nahk pööratakse poolkuivana ümber, karv väljapoole.

Kütitud karusloomade nahad kuuluvad kõik äraandmisele riiklikele kokkuostu punktidele vastava tasu eest.

XV. JAHIKOERAD

1. Jahikoerte tüübid ja tõud.

Igalt jahikoeralt, vaatamata tõule, nõutakse eeskujulikkust haistmist ja vastupidavust. Seda saavutatakse hea hooldamise, nõuetekohase toitumise ja pideva treeninguga.

Jahikoerad liigitatakse hagijateks, linnukoerteks, mägrakoerteks (mägrikuteks), laikadeks ja hurtadeks.

Hagijaid kasutatakse põgenevate jahiloomade (keda nad taga ajavad) jälitamiseks. Hagijatega peetakse jahti peamiselt jänestele, rebastele ja harukordadel ka ilvestele.

Meil kasutatakse eesti, vene, vene laigulisi ja segaverelisi venepooli hagija segusid. Healt hagijalt nõutakse kiiret looma ülesotsimist, tema pidevat jälitamist häälega, kiiret «haakide» harutamist ja käskluse peale (pasunaga) ajamise lõpetamist ja omaniku ülesotsimist.

Linnukoeri kasutatakse soo-, põllu- ja veelindude jahiks. Hää linnukoer peab olema väga tundliku haistmisega, et oleks suuteline lindu juba kuni 10 m kauguselt haistma. Peab olema sõnakuulelik, kiire linnu otsimisel. Leides linnu peab püsivalt seisma ja ootama kuni kütt järele jõuab, linnu lendu ajab ja laseb. Paugu ajal peab koer maha heitma, mitte linnule järele jooksuma. Käskluse peale peab lastud linnu kätte tooma. Üldiselt peab olema väga vastupidav ja head tööd näitama nii kuival maal kui ka soos. Linnukoera liikidest esinevad meil: pointerid, täpilised setterid, punased setterid, mustad kõrbpügalais setterid, lühikarvalised linnukoerad, pikakarvalised ja karmikarvalised linnukoerad, ungari linnukoerad ja spanielid.

Mägrae- ehk urukoeri (mägrikuid) kasutatakse meil maa-alusteks jahtideks mäkradele, rebastele ja kährikkoertele. Need koerad peavad olema eriti tigidad ja julged, urgudes taga ajama iga looma kuni looma põgenemiseni urust, misjärel urgude lähedal varitsev kütt looma lasuga surmab.

Laikad leiavad meil vähem kasutamist. Kasutatakse ilveste, nugiste, oravate, metsiste küttimiseks. Tähtsamad laikade tõud: karjala-soome laikad, vene-euroopa laikad, lääne-siberi ja ida-siberi laikad.

Hurtasid kasutatakse suurtel avamaastikkudel töönduslikuks jahiks huntidele, rebastele, jänestele, kasutades hurda suurt

jooksukiirust ja hästi arenenud nägemismeelt. Tähtsamad hurtade tõud: ajujahi hurdad, stepi hurdad, rostovi hurdad, turkmeenia hurdad.

2. Koerte haigused.

Terve koer on elav, mängib, sööb hästi, karv läikiv, silmad pole rähmased, vaade selge, nina külm ja märg, temperatuur 37,5 kuni 39 kraadi.

Haige koer ei mängi, on uimane, loid, toitu võtab isutult või ei võta üldse, karv läiketa, matt, temperatuur kõrgem või madalam, hingamine kiirenenud või aeglustunud, nina kuiv ja kõrvad soojad. Vajalik kohe anda arstiabi. Kuni haiguse kindlakstegemiseni arsti poolt peab koer olema isoleeritud teistest koertest, kas ketis või kusagil eraldi ruumis.

Sagedamini esinevad koerte haigused:

1. Sneebe — esineb peamiselt noortel, kuid ka vanade koerte juures. Seda haigust teistel loomadel ega inimestel ei esine. Haigus on väga nakkav kas otsesel kokkupuutumisel või esemete ja inimeste kaudu. Sneebe nakatumisest kuni haiguse ilmnemiseni koeral võib minna 3—21 päeva. Radikaalseid vahendeid sneebe arstimiseks ei ole ning selle tagajärjel on surevus väga suur. Tähtis on arstiabi saamine kohe esimestel haiguse ilmnemise päevadel.

2. Marutaud — äge nakkushaigus loomadel, lindudel, inimestel. Nakatumine sünnib puremisel marutaudis looma poolt või selle süljega kokkupuutumisel. Hiljemalt 14 päeva möödumisel ilmnevad nakkuse tundemärgid. Haiguse peamiseks edasikandjateks on hulkuvad koerad, hundid ja rebased. Nakatatud loomi ei arstita. Marutaudist hoidumiseks on soovitatav iga kuue kuu tagant jahi-koeri lasta süstida marutaudi vastase vaktsiiniga.

Kergemate haigustena ja parasiitidest põhjustatud terviserike-tena esinevad sügelised, kärnad, täid, kirbud, mitmet liiki parasiit-ussid, soolte ja kõrva põletikud, reumatism, rahiit ja nohu.

XVI. JAHISPORTLASKMINE

Jahisportlaskmine on parimaks kooliks liikuvate märkide pihta laskmise omandamisel. Jahisportlaskmine viiakse läbi selleks eriti varustatud laskerajal-stendil. Laskmine toimub eriliste masinatega õhku visatavate kergesti purunevate 108 mm läbimõduga märkide — «tuvide» — pihta või ka märgi «jooksev põder» pihta. Jahisportlaskmise harjutused toimuvad kahel rajal — kaar- ja kaevikrajal. Kaarrajal lennutavad masinad «tuvi» kahest punktist, märki tuleb tabada 8-lt, lendavale tuvile eri nurga all asuvalt, laskekohalt. Lastakse üksiklaskudega (8 lasku «minevate», 8 lasku «tulevate» «tuvide» pihta) ja dublettidega (4 dubletti). Seeria on

25 lasku. Järgunormid: III järk — 13 tabamust, II järk — 17 tabamust, I järk — 21 tabamust. Kaarrajal võib lasta hääde tulemustega igast tavalisest jahipüssist.

Kaevikrajal lennutavad 15 masinat «tuvisid» 0—60° nurga all (laskuri suhtes). Laskmine toimub 30—40 m kauguselt.

Laskeharjutus «jooksva põdra» pihta toimub karabiinist või vintpüssist püsti asendist 100 m kauguselt.

Jahisportlaskmine arendab jahisportlasel kiirust, kiiret orienteerumist ja õige «ettevõtmise» maa hindamist, seega esineb vähem möödalaskmisi ja ulukite vigastamisi ka jahil, mistõttu jahisportlaskmise harrastamist tuleb soovitada nii algajaile kui ka vanemaile jahisportlasile.

Kordamisküsimusi.

Mis on jahispordi eesmärgiks?

Mis on jahimajanduse ülesanneteks ja kuidas nende ülesannete täitmist saavutada?

Milleks on vajalik plaanipärane küttimeine?

Mis on jahikeelualade ülesandeks?

Keda loetakse jahisportlaseks?

Millised on jahisportlase õigused ja kohustused?

Mida loetakse jahipidamiseks?

Mida loetakse salaküttimiseks?

Kes teostavad jahijärelvalvet?

Millised on ühiskondliku jahindusinspektori kohustused ja õigused?

Kuidas koostatakse akt jahipidamise eeskirjade rikkumise kohta?

Kuidas karistatakse jahipidamise eeskirjade ja kodukorra rikkujaid?

Milliseid maa-alasid võib kasutada jahipidamiseks?

Kes on õigustatud jahti pidama jahimajandi territooriumil?

Millised dokumendid peavad jahisportlasel jahil kaasas olema?

Millistele ulukiliikidele on jahipidamine keelatud kogu aasta vältel?

Millistele ulukiliikidele on jahipidamine lubatud talvel, kevadel, suvel-sügisel?

Milliseid loomi ja linde on lubatud hävitada kogu aasta vältel?

Milliseid ulukeid on lubatud lasta ainult erilubade alusel?

Millised jahipidamisviisid ja vahendid on lubatud ja millised keelatud?

Milliseid loomi võib püüda püüdisraudadega?

Millised on meil esinevad tähtsamad ulukid-jahiloomad, nende eraldustunnused?

Millised on meil esinevad tähtsamad ulukid-jahilinnud, nende eraldustunnused?

Millised kurvitsalised on jahilinnud?

Millised partlased on meie tähtsamateks jahilindudeks?

Milliseid jahipidamise viise kasutatakse jahipidamisel tetretele, metsistele, laanepüüdele, põldpüüdele, partidele?

Milliseid jahipidamise viise kasutatakse jahipidamisel jänestele, rebastele, ilvestele?

Millised on huntide hävitamise viisid?

Millised on tähtsamad abinõud kasulike ulukite arvukuse tõstmiseks?

Millised ulukid vajavad lisatoitmist?

Millal varutakse ulukeile lisatoitu, millal ja kuidas teostatakse ulukite toitlustamist?

Kuidas teostatakse põldpüüde eluspüüki ja ületalve hoidmist?

Mis on rebaste kärntõbi ja kuidas selle vastu võidelda?

Kuidas talitada surnud ulukite leidmisel?

Millised on meie kahjulikumad kullilised, nende kahjulikkus ja eraldustunnused?

Millised on meie kasulikud kullilised, nende kasulikkus ja eraldustunnused?

Millised vareslased on jahimajandusele kahjulikud?

Millised on tähtsamad kahjulike kulliliste ja vareslaste hävitamise viisid?

Mis on looduskaitse ja looduskaitse üleanded?
Millised on meil looduskaitset väärivad linnu- ja imetajateliigid?
Millised on jahisportlase eetika tähtsamad nõuded?
Nimetada tähtsamad jahipüsside tüübid.
Mis on jahipüssi kaliiber?
Missugune on silinder- ja missugune tšokkraud?
Millistest raudadest võib lasta kuuliga?
Milline tähendus on püssil leiduvail märkidel?
Kuidas puhastada jahipüssi? Jahipüssi hooldamine.
Mis võib põhjustada tõrkeid laskmisel?
Mis võib põhjustada raua paisumisi ja lõhkemisi?
Kuidas tuleb hoida relva liikumisel metsas, seistes ajukahil, üle kraavi hüppamisel, puhkepaigas, sõidukil?
Kui kaugele on lastud haavilalaeng ohtlik?
Millised on meil tarvitataavad püssirohuliigid ja kuidas neid tunda?
Haavlipadrüni ehitus ja laadimine.
Haavli ja püssirohulaengute vahekorrad 12, 16 ja 20 kal.
Kooskõlastatud kartetš.
Haavilalaengu tiheduse suurendamine ja vähendamine.
Jahipüssi lasketiheduse ja läbilöögi võime selgitamine.
Liiküva märgi tabamine, ettesihtimise määr.
Laskekaugus haavlite, haavliarauakuuliga ja jahikuulipüssiga laskmisel.
Millise läbimõõduga haavleid kasutatakse kurvitsaliste, teirede, partide, põldpüüde, jäneste, rebaste, ilvese ja hundi laskmiseks?
Millal ja milliste ulukite tabamiseks kasutatakse ajukahiti, otsijahiti, hiilimisjahiti, varitsusjahiti, peibutusjahiti, lipukahiti?
Ajukahiti läbiviimine ja kord.
Lipukahiti läbiviimine: piiramine, lipustamine, uluki laskmine.
Püüdisraudade kasutamine.
Naha nügimine, puhastamine ja kuivatamine.
Milliseid jahikoerte tüüpe meil kasutatakse, nende eraldustunnused?
Meil kasutatavad hagiijate tõud.
Millised on sagedamini esinevad koerte haigused?

SISUKORD.

	Lk.
Sissejuhatus	3
I Eeskirjad ja juhendid jahinduse alal	5
II Jahisport ja jahimajandus	5
III Jahisportlase kohustused ja õigused	6
IV Jahijärelevalve ja võitlus jahimääruste rikkumise ning salaküttimise vastu.	
1. Jahijärelevalve ja ühiskondlik jahindusinspeksioon	7
2. Ühiskondlike inspektorite kohustused ja õigused	7
3. Väljavõtte Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldusest nr. 111-k 31. jaanuarist 1953. a.	9
V Eesti NSV-s esinevad tähtsamad ulukid.	
1. Andmeid meil esinevate tähtsamate ulukite-jahiloomade ja röövulukite bioloogia ning jahipidamisviiside kohta.	10
2. Andmeid meil esinevate tähtsamate ulukite-jahilindude bioloogia ning jahipidamisviiside kohta	15
VI Ulukite eest hoolitsemine ja ulukite haigused	16
VII Kahjulikud röövlinnud ja nende hävitamine.	
1. Kahjulikud ja kasulikud kullilised	19
2. Tähtsamate kulliliste eraldustunnused	20
3. Röövlindude hävitamise viisid	26
4. Kahjulike röövlindude hävitamise eest arvestatavad punktid	26
VIII Looduskaitse ja jahisportlaste eetika	27
IX Jahirelvad ja nende käsitamise põhireeglid.	
1. Jahipüsside tüübid	28
2. Jahipüssi kaliiber	30
3. Püssil leiduvate märkide tähendus	30
4. Jahipüssi hooldamine	31
5. Ohutusreeglid jahirelvade käsitamisel	31
X Laskemoon ja padrunite laadimine.	
1. Püssirohu liigid, nende tundmine ja säilitamine.	33
2. Haavlipadrun ja haavlipadruni üksikosad	33
3. Laadimise abinõud ja nende kasutamine	34
4. Padrunite laadimine	35
5. Haavli ja püssirohu laengute vahetamine suitsuta ja suitsuga püssirohu kasutamisel	35
6. Laskmine haavlipüssist kuuli- või kartetšidega ja haavli laengu lasketiheduse muutmine	36
XI Jahipüssi proovimine ja sisselaskmine	38
XII Jahilaskmine	39
XIII Jahipidamise viisid	42
XIV Jahisaagi käsitlemine	
1. Ulukite liha säilitamine	46
2. Nahkade nulgimine ja kuivatamine	46
XV Jahikoerad.	
1. Jahikoerte tüübid ja tõud	47
2. Koerte haigused	48
XVI Jahisportlaskmine	48
Kordamisküsimusi	50

Rbl. 3.50